

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ, 1862.

ΤΟΜΟΣ ΙΒ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 283.

ΠΕΡΙ ΚΑΛΟΥ.

δ'.

(*Ορ. φυλλάδ. 184, 219 253 καὶ 263.)

—ooo—

Περὶ δὲ τῶν εἰδῶν τῆς ζωγραφίας πραγματούμενοι, ἐνωοῦμεν νὰ προσδιορίσωμεν αὐτὰ ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῆς ὕλης καὶ τῆς ἰδιαίτης ἐργασίας δι' ἧς τὴν ὕλην ταύτην ἐπεξεργάζεται, διότι τοῦτο ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὴν τεχνολογίαν ἢ τὴν καλολογίαν. καὶ κατὰ τοῦτο ἡ ζωγραφία διαστέλλεται εἰς ἐλαιογραφίαν, μινυθογραφίαν, τοιχογραφίαν κ.τ.λ. Εἰδοποιούμεν αὐτὴν ἐνταῦθα κατὰ τὰ ποικίλα αὐτῆς ἀντικείμενα, καὶ εἶπομεν ἤδη ὅτι ἡ ζωγραφία ἐκτείνεται κατὰ πᾶσαν σχεδὸν τὴν ἐνέργειαν τοῦ πνεύματος, εὐρυτέρα οὖσα τῶν δύο προηγουμένων καὶ αὐτῆς τῆς μουσικῆς, καὶ στενωτέρα μόνον τῆς ποιήσεως. Ὡς ἐκ τούτου, πάντα τὰ ἀντικείμενα ἐν τῷ κύκλῳ τῶν παραστάσεων αὐτῆς περιλαμβάνει τὸν κόσμον, τὸν ἄνθρωπον, τὸν Θεόν. Ἐντεῦθεν διάφορα εἶδη ἀναφερόμενα εἰς τὴν φύσιν, εἴτε μόνην, εἴτε ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου οἰκουμένην, εἴτε τοῦ ἀνθρώπου, εἴτε μεμονωμένον εἴτε πρὸς τοὺς ἄλλους, τοῦ σχετιζόμενον, καὶ εἰς τὰ ὑπὸ ἀνθρωπίνην μορφήν ἐπιραινόμενα θεῖα ἢ ἱερὰ πρόσωπα. Δυνατὸν δὲ νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τρία, τὴν φυσιογραφίαν, τὴν ἀνθρωπογραφίαν καὶ τὴν ἱερογραφίαν.

Εἶναι δὲ τὰ εἶδη ταῦτα διάφοροι βαθμοὶ ἰδανικεύσεως, διότι ἀπὸ τῆς ἀνεπαίσθητου ὕλης μέχρι

τοῦ νοημονεστέρου ἀνθρώπου, καὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ἡ ζωγραφία, ὅταν δέποτε λάβῃ τὸ ἀντικείμενον τῶν ἰδίων ἔργων, ἰδανικεύει αὐτὸ, καὶ ἀπανταχοῦ καὶ πάντοτε καὶ διὰ πάντων ἰδανικόν τι στοιχεῖον συλλαμβάνει καὶ φέρει εἰς φῶς δι' ὧν ἔχει μέσων. Ἡ δὲ φυσιογραφία, οὐδόλως ὑπεκφεύγουσα τὸ κράτος τοῦ νόμου τούτου, ὑποδιαίρειται καὶ αὐτὴ εἰς διαφοροὺς βαθμοὺς ἢ εἶδη ὑποδεέστερα, καὶ ἄλλοτε μὲν ἀπλῶς μεταγράφει τὰς σκηνὰς τῆς φύσεως, διώκουσα καὶ ἐν αὐτῇ τῇ μεταγραφῇ, καὶ δι' αὐτῆς ἐμφανεστερον ποιῶσα τὸ ἐν τῇ φύσει ἰδανικόν, διότι δὲν μεταγράφει πάντα, ἀλλ' ἐκλέγει τὸν τόπον, τὸν χρόνον, τίθεται ἐν καταλλήλῳ ἀπόψει, καὶ εἰς τὴν μεταγραφὴν ἐπιθέτει τὴν σφραγίδα τῆς ἀτομικῆς τοῦ καλλιτέχνου διανοίας, ἐν ᾗ ἀντανακλάται ἡ φύσις πρὶν ἢ ἐκτυπωθῆ ἐπὶ τοῦ πίνακος, καὶ ἡ ἐκλογή αὐτῆ προϋποθέτει τύπον τινὰ ἰδανικόν ἐν τῷ πνεύματι, ζητοῦντα, οὕτως εἰπεῖν, τὸ ὁμοίωμα αὐτοῦ ἐν τῇ φύσει. ἄλλοτε δὲ, οἷον εἰς διακερτοῦμενος ἢ μὴ ἀρκούντως ἱκανοποιούμενος ὑπὸ τῆς φύσεως, ὁ καλλιτέχνης προσθέτει, συμπληροῖ, ζωογονεῖ, τελειοποιεῖ τὰ διδόμενα αὐτῆς, καὶ καθιστᾷ αὐτὰ διαυγέστερα πρὸς δῆλωσιν λαμπροτέρων τῆς ἰδανικῆς ὑποστάσεως. ἄλλοτε, τελευταίον. ἐκ τῆς φύσεως λαμβάνει μόνον τὰ στοιχεῖα, τὴν ὕλην τῶν δημιουργημάτων του, καὶ νέαν φύσιν συνθετοῖ καὶ ἐπινοεῖ ἰδανικωτέραν τῆς πραγματικῆς ὑπαρχούσης. Καὶ τὸ περιέργον εἶναι ὅτι, ὅπου τὰ κάλλη τῆς φύσεως μεγαλοπρεπῶς ἀναπτύσσονται, ἐκεῖ ἐνίοτε ἐπικρατεῖ ἡ ἰδανικὴ μᾶλλον

ἢ ἡ πραγματικὴ φυσιογραφία, ὡς ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν ᾧ, ἀπειναντίας, ὅπου ἡ φύσις εἶναι ἀγονος καὶ σκληρά, καὶ μόνον ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης βιομηχανίας γονιμοποιεῖται καὶ καθωραϊζέται, ὡς ἐν Ὀλλανδίᾳ, ἐκεῖ πραγματικώτερα φαίνεται ἡ τέχνη καὶ ἤττον ἰδανική. Τοῦτο ἐξηγεῖται δι' αὐτῆς τῆς λατρείας τοῦ ἰδανικοῦ, ὅπερ διώκει πανταχοῦ ἡ ποιητικὴ φαντασία, καὶ ἔτι μᾶλλον ἀγαπᾷ καὶ μὲ τὰ ἴδια ἔργα ταυτίσει, ὅταν εἶναι ἀπόρροια τῆς ἰδίας ἀτομικότητος. Διὰ τοῦτο οἱ Ὀλλανδοὶ μιμῶνται ἀπλῶς τὴν φύσιν, καὶ οἱ Ἰταλοὶ τὴν ἰδανικέουσι, καὶ διὰ τὸν αὐτὸν ἴσως λόγον οἱ Ὀλλανδοὶ διατρέπουσι κατὰ τὴν παράστασιν τῆς οἰκιακῆς ἐστίας, τῶν λεπτομερεστέρων ἐπιπέλων καὶ ἐργαλείων, τῶν ἀθωοτέρων καὶ κοινοτέρων σκηνῶν τοῦ οἰκιακοῦ βίου, διότι ταῦτα συνιστῶσι τὸ ἰδανικὸν αὐτῶν, ἐν ᾧ ταῦτα περιφρονῶσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ Ἰταλοὶ εἰς ὑψηλότερον καὶ εὐγενέστερον ἰδανικὸν ἀτενίζοντες. Ἀλλὰ τὴν δίδωσιν τοῦ ἰδανικοῦ δὲν δύναται νὰ κορέσῃ ἡ ἀνόργανος ἢ ἐνόργανος φύσις· διαλάμπει ἐν αὐτῇ ἡ ἰδέα, ἀλλ' ἄνευ συνειδήσεως καὶ ἐλευθερίας, ὡς σχέδιον πραγματοποιηθῆν ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ παντοδυναμοῦ, οὐχὶ δὲ ὡς πρόσωπον, ἐφ' οὗ διὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ λόγου ἐνετύπωσεν ὁ Θεὸς τὴν ἰδίαν εἰκόνα. Τοῦτου ἕνεκεν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ὥραιότερας καὶ ζωηροτέρας σκηνὰς τῆς φύσεως εἰσάγει ἡ τέχνη τὸν ἄνθρωπον, οὗ ἄνευ νεκρὰ διακίβηται, διότι τὸ ἰδανικὸν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐξ ἀνάγκης ἀνώτερον τοῦ ἰδανικοῦ τῆς φύσεως, ὡς ἀνώτερα παντὸς ἀνθρωπίνου ἰδανικοῦ εἶναι ἡ ἰδανικὴ ἔκφρασις τῆς θεότητος.

Ὁ πρῶτος κλάδος τῆς ἀνθρωπογραφίας, δι' οὗ ὠρισμένον τι πρόσωπον ἀπεικονίζεται, ἡ δύνατο νὰ ὀνομασθῇ εἰδογραφία, ἡ ἰδογραφία, καὶ φαίνεται ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀποκλείον καὶ μὴ ἀνεχόμενον τὴν ἐπέμβασιν τοῦ ἰδανικοῦ ὡς ἀλλοτρίου δῆθεν καὶ ἐπιβλαβῶς στοιχείου. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ποιητικὴ ἀρχὴ ἦν ἀποδίδοι εἰς τὸν κλάδον τοῦτον τῆς τέχνης ἢ μυθώδης παράδοσις, καθ' ἣν ἐν τῇ στιγμῇ τῆς ἀποχωρήσεως ἐρώσῃ νεκρὸν ἐγράψεν ἐπὶ τῆς σκιάς τοῦ προσώπου αὐτοῦ τὴν καταγραφὴν τοῦ ἔραστοῦ τῆς, ἀποδεικνύει ὅτι καὶ τῆς τέχνης ταύτης, ὡς πάσις ἄλλης, πηγὴ εἶναι ὁ Θεὸς τοῦ καλοῦ ἔρωτος, ὅστις φέρεται πρὸς τὸ καλὸν ὡς πρὸς τινὰ δῆλωσιν τοῦ ἰδανικοῦ καὶ τὴν ἐντέλειαν τοῦ λογικοῦ τούτου τύπου ἀποδίδοι καὶ διὰ τῆς φαντασίας καὶ τοῦ αἰσθήματος εἰς τὸ ἴδιον ἀντικείμενον. Τῶντι ἐκτὸς τῆς αἰσθήσεως καὶ τὸ αἰσθητὸν καὶ ἡ φαντασία καὶ ὁ λόγος συνεργοῦσι πρὸς ἀντίληψιν τοῦ καλοῦ, ὡς ἄλλοτε παρετηρήσαμεν, καὶ πάσας τὰς τε νοητικὰς καὶ ἠθικὰς δυνάμεις συνενοῖ καὶ γονιμοποιεῖ, κατὰ τὴν ποίησιν τὸ καλοῦ, ἢ ἐκπνεύσει ἐκ τῆς οὐρανίας πηγῆς τοῦ ἰδανικοῦ ἀπορρέουσα, καὶ πρὸς αὐτὴν ἐγείρουσα τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν. Ἄρα οὐδὲ τὸ εἶδος τοῦτο ἀποτελεῖ ἀκατανόητον καὶ ἀδιαιολόγητον ἐξαιρέσει, καὶ δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν τοὺς ἀμούσους καὶ βαναύσους εἰδογράφους, οἵτινες πορισμὸν ποιούμενοι τὴν τέχνην, καὶ ἔλως ἄμοιροι ὄντες τοῦ Θεοῦ αὐτῆς σπινθήρος, μηχανικῶς πως μεταγράφουσι τὰ τυχόν-

τα πρόσωπα ἄνευ μηδεμιᾶς ἰδανικέουσης, μὲ τοὺς ἐμπνευσμένους καλλιτέχνους. Πρὸς τοὺς τοιοῦτους δὲν θέλει φανῆ παράδοξον, ἐὰν εἰπῶμεν ὅτι ἡ ἰδανικέουσι τῶν εἰκόνων οὐ μόνον δὲν εἶναι ἀλλότριον πρὸς τὴν πιστὴν ἀπεικόνισιν στοιχείον, ἀλλ' ἀπειναντίας τὸ μέσον δι' οὗ καὶ πιστοτέρως καὶ πληρεστέρα ἀποβαίνει. Διότι ἡ ἀληθής, ἢ καλλιτεχνικὴ καὶ οὐχὶ φωτογραφικὴ ἀπεικόνισις δὲν εἶναι ἀπλῆ μεταγραφὴ, ἀλλ' ἐρμηνεία τῆς φύσεως. Τὸ εἰκονιζόμενον πρωτότυπον ἴσταται ἐνίοτε ἐνώπιον τοῦ ζωγράφου ὡς κείμενον νεκρὸν, ὅπερ οὗτος ἐμπνεόμενος διαπερᾷ μέχρι τῆς ζωῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως, καὶ οὕτως ἐξηγεῖ αὐτὸ, διαφωτίζει καὶ συμπληροῖ, καὶ διὰ τῆς φυσιογνωμίας, διὰ τῆς στάσεως καὶ θέσεως, διὰ τῆς ἐκφράσεως, ὅλον τὸ νοητικὸν καὶ ἠθικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα διαγράφει, καὶ ὅλον τὸν πνευματικὸν αὐτοῦ βίον εἰς τὸ εἶδος ἢ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ ἀνακεφαλαιοῖ, καὶ μονιμοποιεῖ διὰ τῆς γραφίδος του. Διὰ τοῦτο οἱ ἀριστοὶ εἰδογράφοι δὲν εἰκονίζουσι τὸν τυχόντα, ἐνίοτε ἀποποιούνται, ἄλλοτε ζητοῦσι καὶ παρακαλοῦσι, πληροφοροῦνται περὶ τοῦ βίου τοῦ πρωτοτύπου τῶν, συνομιλοῦσι μετ' αὐτοῦ, τὸ προκαλοῦσιν εἰς πλήρη ἀποκάλυψιν ἑαυτοῦ, ἵνα δράξωσιν, εἰ δυνατόν, καὶ παραστήσωσιν ἐπὶ τῆς γραφῆς τὰ οὐσιώδη ἐκεῖνα γνωρίσματα, δι' ὧν τὸ ἐνυπάρχον αὐτῷ ἰδανικὸν ἐκτυλίσσεται ὡς σπινθήρ φωτοβόλος, διαυγάζων τὴν ὕλην, καὶ παρέχων αὐτῇ τὴν ἀληθῆ αὐτῆς σημασίαν.

Δεύτερος κλάδος καὶ ἀνώτερος βαθμὸς τοῦ εἶδους τούτου εἶναι ἡ κοινωνικὴ καὶ ἱστορικὴ ἀνθρωπογραφία, πλείονα ἄτομα περιλαμβάνουσα ἔλικῶς καὶ ἠθικῶς πρὸς ἄλληλα σχετιζόμενα. Καὶ περὶ μὲν τῶν ὑλικῶν ἢ ἐξωτερικῶν ὅρων αὐτῆς ἰσχύουσιν οἱ τὴν ἰχνογραφίαν καὶ τὸν χρωματισμὸν διέποντες νόμοι, δι' ὧν παράγονται τὸ σύμμετρον καὶ σαφὲς καὶ ἀρμονικὸν τῶν συμπλεγμάτων, ἢ κατὰλληλος ἀποψις, ἢ ἀνατομικὴ ἀλήθεια, ἢ ἀκριβὴς τοῦ φωτὸς διανομή, καὶ πάντα τοῦ χρωματισμοῦ τὰ πλεονεκτήματα. Οἱ δὲ ἐσωτερικοὶ ἀνάγονται εἰς τρεῖς, τὴν ἐκλογὴν τοῦ ὑποκειμένου, τὴν θέσιν, καὶ τὴν νοητότητα ἢ σαφήνειαν αὐτοῦ.

Κατὰ τὴν ἐκλογὴν ἢ τὴν εὐρεσιν τοῦ ὑποκειμένου δὲν δύναται ὁ ζωγράφος εἰς ὅλους ἰδανικὰ ὄντα νὰ προστρέξῃ, παρεκτός ἐὰν πρόκειται περὶ ἀλληγορικῶν παραστάσεων, ἀλλ' ἀναγκάζεται νὰ λάβῃ τὰ διδόμενα ἐξ αὐτῆς τῆς πραγματικότητος, καὶ αὕτη διανοίγει εἰς αὐτὸν εὐρύτατον κύκλον, ἀπὸ τῆς πενιχρᾶς καλύβης τοῦ ἀλιέως καὶ τῶν ἀπολιχῶν ἔργων τοῦ βίου του, μέχρι τῶν ἀνακτόρων τῶν βασιλέων καὶ τῶν μεγαλοπρεπεστέρων σκηνῶν τῆς ἱστορίας. Πῶς δὲ θέλει ὀδηγηθῆ ἐν μέσῳ τοσαύτης ποικιλίας; Θέλει ἄρα προτιμήσει τὸ ὕψος, τὴν εὐγένειαν τῶν προσώπων καὶ τὴν ἱστορικὴν σημαντικότητά των συμβάντων; Ταῦτα καλὰ, ἀλλ' οὐδὲν ἀγενὲς καὶ ἀσήμενον ἐν τῇ φύσει, καὶ πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς τέχνης δὲν εἶναι αἱ ἰδιότητες αὐταὶ ἀπαραίτητοι. Θέλει ζητήσῃ τὰ ὄντως ἀγαθὰ καὶ καλὰ; ἀλλ' εἶναι ἤδη ἀποδεδειγμένον ὅτι οὐδὲ ταῦτα εἶναι ἐκ τῶν

ἄν οὐκ ἄνευ πρὸς καλλιτεχνικὴν δημιουργίαν. Ἰπὸ τῆς καλλιτεχνικῆς σημαντικότητος μᾶλλον ἢ ὑπ' ἄλλου τινὸς ὀδηγούμενος ὁ ζωγράφος μεταξὺ τῶν πολλῶν προσώπων καὶ γεγονότων τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἱστορικοῦ βίου θέλει ἐκλέξει τὰ ἐκφραστικώτερα· διότι, πλὴν τῆς ὑποστάσεως, πάντα τὰ ἄλλα στοιχεία τοῦ καλοῦ, εἴτε τῆς φύσεως εἴτε τῆς τέχνης, ἀνάγονται εἰς τὴν ἔκφρασιν· καὶ ὅσοι πληρεστέρα καὶ ζωηρότερα εἶναι αὐτῇ, τόσοι ἰδανικώτερα καὶ προσφορωτέρα εἰς καλλιτεχνικὴν παράστασιν ὑποτίθεται ἢ ὑπόστασις. Ὅθεν καὶ τὰ φαινόμενα πλέον εὐτελῆ καὶ ταπεινά δύναται νὰ ἀνυψῶσιν ἢ τὴν τέχνη εἰς ποιητικὴν δημιουργίαν, ἐπιπροσθέτουσα εἰς αὐτὰ τὴν ἰδανικὴν ἐπεξεργασίαν. Ἡ δὲ ἔκφρασις πρέπει νὰ ἦναι μία καὶ ὁμοιομορφος, ἀποφεύγουσα τὴν σύγχυσιν ἀντιθέτων στοιχείων, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιφέρει τὴν μονοτονίαν· ὥστε μία μὲν νὰ προκύπτῃ ἡ γενικὴ ἐντύπωσις, ἀλλ' ἐκ ποικίλων στοιχείων εἰς ἕν καὶ τὸ αὐτὸ συνεργούντων. Καὶ αὐστηρότερος εἶναι ὁ κανὼν οὗτος ἐπὶ ζωγραφίας ἢ ἐπὶ ποιήσεως, διότι ἡ ἐν χρόνῳ διαδοχὴ ἐπιτρέπει μέχρι τινὸς τὴν ἐναντιότητα τῶν ἐντυπώσεων, ἧτις, ἕνεκα τῆς ἐν χρόνῳ συνπαρξέως, οὐδετεροῖ αὐτὰς δι' ἀλλήλων ἐν τῇ ζωγραφίᾳ. Ἡ δὲ ἐνότις τῆς ἐκφράσεως ἐπιφέρει τὴν ἐνότια τοῦ ὑποκειμένου ἐν χρόνῳ καὶ τόπῳ καὶ πράξει, διότι διὰ πράξεων δηλοῦνται καὶ εἰς πράξεις μεταβάλλονται αἱ ἰδέαι καὶ τὰ αἰσθητά. Τὴν σειρὰν τῶν ἀλλεπαλλήλων ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων, τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐσωτερικοῦ δράματος τῆς ψυχῆς δύναται νὰ ἐκφράσῃ ἢ ποιήσῃ καὶ ἰδίως ἡ λυρικὴ ἢ ζωγραφία μίαν μόνην στιγμὴν ἔχουσα εἰς διάθεσιν αὐτῆς, ὡς ἡ γλυπτικὴ, δρᾷται καὶ μονιμοποιεῖ ἐκεῖνο τὸ σημεῖον τῆς πράξεως, ἐν ᾧ ἀνακεφαλιῶνται, καὶ ὡς ἐν φωτεινῇ ἐστὶ συγκεντροῦνται πάντα τὰ στοιχεία τῆς πνευματικῆς ἐνεργείας. Ὄλιγα πρόσωπα, μία μόνη πράξις, ἄνευ πολλῶν ἐπεισοδίων, μία μόνη σκηνὴ αἱματηρᾶς μάχης ἢ πολυκρότου ἐπαναστάσεως, ὡς λ. χ. ἐν μόνον συμπλέγμα τῆς ἀρπαγῆς τῶν Σαβίων ἢ τῆς ἐπὶ Ἡρώδου παιδοκτονίας, ἀνακεφαλαιοῖ ἐνίοτε λίαν εὐστόχως ὀλόκληρον σειρὰν γεγονότων, ὡς ἐν μιᾷ μόνῃ στιγμῇ ὀλόκληρον βίον ἀνακεφαλαιοῖ ἢ εἰδογραφία. Ὁ δὲ προσδιορισμὸς τῆς στιγμῆς ἐν ᾗ παρουσιάζεται τὸ συμπλέγμα, καὶ τελεῖται ἢ παριστανόμενη σκηνῇ, οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ ὁ προσδιορισμὸς τῆς θέσεως, δηλ. τοῦ δευτέρου ὅρου ἐν ἐθέσαμεν, καὶ εἰς τὸν προσδιορισμὸν τούτον ὠφελείται τὰ μέγιστα ὁ καλλιτέχνης ἐκ τῶν νόμων τῆς συζεύξεως, δυνάμει τῶν ὁμοίων, χωρὶς νὰ ἐμμεῖναι εἰς τὴν ἀκμὴν, ὅπερ δὲν εἶναι πάντοτε δυνατόν, διὰ σοφῶν συνδυασμῶν ἀνακαλεῖ τὰ προηγούμενα, καὶ προεικονίζει τὰ ἐπόμενα, συνάπτων εἰς τὴν ἔκφρασιν τοῦ παρόντος τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον. Τί δὲ εἶναι ὁ τρίτος ὅρος ὁ ἐκπληρούμενος διὰ τῆς νοητικότητος ἢ σαφήνειας τοῦ ὑποκειμένου;

Ἡ νοητικὴ ἦτοι ἡ σαφήνεια καὶ ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου ἐκ τριῶν προκύπτει στοιχείων, ὧν τὸ μὲν ὑλικόν, τὸ δὲ ἱστορικόν, τὸ δὲ ἠθικόν. Καὶ τὸ

μὲν ὑλικὸν ὑφίσταται εἰς τὴν στάσιν καὶ σχέσιν τῶν σωμάτων, εἰς τὴν εὐκόλον ἀντίληψιν τῶν συμπλεγμάτων καὶ τοῦ ἱματισμοῦ, εἰς τὴν φυσικὴν αὐτῶν θέσιν, συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τῆς ἀπόψεως εἰς τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα, ὅπλα, ἐπιπλα, ἐργαλεῖα, καὶ εἰς τὸν ἁρμονικῶς τὰ πάντα περιπτυσσόμενον οἰκίον τόπον. Τὸ δὲ ἱστορικὸν εἶναι ἐν τῇ ζωγραφίᾳ ὅ,τι ἐν τῇ δραματικῇ ποιήσει ὁ ὑπὸ τῶν νεωτέρων λεγόμενος τοπικὸς χρωματισμὸς, ἢ ἱστορικὴ ἀλήθεια. Τέλος, τὸ ἠθικόν, τὸ οὐσιωδέστατον, πρὸς ὃ τείνουσι καὶ εἰς ὃ ὑποτάσσονται καὶ ὑπηρετοῦσι πάντα τὰ προηγούμενα, δηλ. οἱ ἐξωτερικοὶ ὅροι τῆς ἰχνογραφίας καὶ τοῦ χρωματισμοῦ, ἢ ἐκφραστικότητος τοῦ ὑποκειμένου, ἢ ἐνότις τῆς ἐκφράσεως, τοῦ τόπου, τοῦ χρόνου, τῆς πράξεως, ἢ ὑλικὴ καὶ ἱστορικὴ νοητικότης, εἶναι ἡ ἐναργὴς καὶ ζωηρὰ δῆλωσις τοῦ πάθους, τῆς νοήσεως, τῆς ἐνεργείας. Ἡ ἠθικὴ ἔκφρασις εἶναι ἡ ἔκφρασις τοῦ πνεύματος, ἢ φανέρωσις αὐτῆς τῆς ὑποστάσεως, ἐξ ἧς πάντα τὰ στοιχεία τῆς μορφῆς ἀπορρέουσι, μεθ' ἧς ἀναποσπᾶστως συνάπτονται, καὶ ἦν ἕκαστον ἰδίως καὶ πάντα ὁμοῦ καὶ ταυτοχρόνως ἀποκλύπτουσι καὶ φανερῶσιν. Ἐκ τούτου δὲ καταφαίνεται πόσον καὶ εἰς τὸν κλάδον τούτον τῆς ἀνθρωπογραφίας ἐγγωρεῖ ἡ ἰδανικέουσι, ὡς ἐν τῷ προηγούμενῳ, διότι καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ καὶ οἱ ἐσωτερικοὶ αὐτοῦ ὅροι ἀνάγονται ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ἠθικὴν ἔκφρασιν, καὶ πάντα τὰ μέσα δι' ὧν κατορθοῦνται, οὐδὲν ἕτερον εἶναι εἰμὴ μέσα ἰδανικέουσι* καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν ταύτην ἔκφρασιν, εἰς τὴν δῆλωσιν, ταυτέστιν, ἰδανικῆς τινος ὑποστάσεως ἐξομῶν ὅ,τι ὑφίσταται ἢ ἐν τῇ εἰδογραφίᾳ καὶ φυσιογραφίᾳ ἰδανικέουσι. Τὰ αὐτὰ ἔτι μᾶλλον ἀληθεύουσι καὶ περὶ τοῦ τρίτου εἶδους τῆς ζωγραφίας, ὅπερ ἰχνογραφίαν ὀνομάσαμεν.

Τὸ εἶδος τοῦτο, δυσκολώτερον πάντων, καὶ φύσει ἀνώτερον τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων, εἶναι ὁ ὑψίστος ὅρος τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, διότι πρόκειται νὰ παρασταθῶσιν ἐν αὐτῷ τὰ ὑπὲρ φύσιν διὰ τῆς φύσεως, διὰ τοῦ ἀνθρώπου τὰ θεῖα. Ἐπι δυσκολώτερον ἐν τῇ χριστιανικῇ θρησκείᾳ, ἧτις αὐτὸ τὸ ἄπειρον ὈΝ ἀπεκάλυψεν ὡς ποιητὴν τοῦ κόσμου καὶ οὐράνιον αὐτοῦ πατέρα, καὶ ἐθέσεν αὐτὸ ὡς ἀντικείμενον μελέτης, ἀγάπης, λατρείας καὶ ὀλοτελοῦς ἀφοσιώσεως, καὶ πρὸς τὴν πηγὴν ταύτην πάσης ἰδανικῆς ἀληθείας, ἀγαθότητος καὶ καλλονῆς ἀνήγειρε τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων, τὴν γνῶσιν αὐτοῦ ἐπιβάλλουσα ὡς ἀνώτατον τῆς δανοίας ἀντικείμενον, καὶ τὴν τελειότητα αὐτοῦ ὡς αἰώνιον τῆς ἐνεργείας παράδειγμα καὶ σκοπὸν. Πρὸς ὑπηρεσίαν τοιούτου θρησκευμένου ἀνάμυστα ἐθέωρησεν ἢ ἡμετέρα ἐκκλησία τὰ παχυλὰ πλάσματα τῆς γλυπτικῆς, ἧτις εἶναι ἡ οἰκία τέχνη τῆς ἀνθρωπομορφου λατρείας, καὶ εὐμενῶς παρεδέχθη τὴν πνευματικώτεραν αὐτῆς ζωγραφίαν. Ἀλλὰ πῶς τὸ πεπερασμένον τῆς τέχνης θέλει παραστήσει τὸ ἄπειρον τῆς θεότητος; Τὸ ὑπέρτατον ὈΝ πιστεύομεν ὡς ἐν καὶ μόνον, ἀλλ' ἐν τρισὶ προσώποις, ὡς μίαν τρισυπόστατον Τριάδα. Καὶ ἐκ τῶν προσώπων τούτων μό-

νον τὸ δεύτερον ἔλαβεν ἱστορικὴν ἔκφρασιν διὰ τῆς ἐνανθρωπίσεως αὐτοῦ, πρὸς τὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους σωτηρίαν. Τὸ τρίτον, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ ἡθικὸν στοιχεῖον τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀγάπης, μόνον συμβολικῶς παρίσταται διὰ τῆς περισσεύσεως ἢ διὰ πυρίνων γλωσσῶν. ὡς ἀναφέρεται ἐπιφοιτήσαν τοῖς ἀνθρώποις, ἐν τῇ ἱερᾷ ἱστορίᾳ. Ἀδύνατος εἶναι ἡ διὰ τῆς ζωγραφίας παράστασις τοῦ πρώτου. Θεὸς ὁ πατήρ δὲν εἶναι τὸ ἰδανικὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἐν τῇ ἀνθρωπομόρφῳ θεότητι τῶν ἀρχαίων, δὲν εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Φειδίου θεοποιηθεὶς Ὀλύμπιος Πάτερ ἀνδρῶν τε Θεῶν τε, εἶναι πνεῦμα καὶ οὐχὶ σῶμα, αἰώνιος, δὲν ἔχει ἡλικίαν, τὰ προσόντα αὐτοῦ εἶναι ἀπειρα, ὡς ἡ φύσις του, ἀπειρος ἡ δύναμις, ἡ σοφία, ἡ ἀγαθότης, ἀναρχος καὶ ἀτελεύτητος, καὶ ἀπειρος ἡ ἐκ τούτων μακαριότης· πᾶσα διὰ τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς ἔκφρασις αὐτοῦ εἶναι ἀνίσχυρος· καὶ μολοντί φημιζεται ὁ ἐν Γάνθῃ ἱστορηθεὶς ὑπὸ Οὐνευκίου Θεὸς ὁ πατήρ, τὸ ἀνεπαρκὲς τῆς παραστάσεως ταύτης ὁμολογοῦσι καὶ οἱ ἡττον ὀρθόδοξοι τῶν κηλολόγων. Ὁμοούσιον πρὸς τὸ πρῶτον καὶ τῶν αὐτῶν μετέχον προσόντων, ἐξ Ἰσῦ ἤθελεν εἶσθαι ἀνεπίδεκτον καλλιτεχνικῆς παραστάσεως τὸ δεύτερον, εἰμῆ, ἐκ τῶν οὐρανῶν κατελθόν, ἐσαρκούτο καὶ ἐνανθρωπιζεν, ὡς ἐκ τούτου ἔχομεν ἱστορικὰς παραδόσεις ὁδηγούσας ἡμᾶς πρὸς δὴλωσιν τῶν χαρακτήρων τοῦ θεοῦ αὐτοῦ προσώπου, καὶ τὴν διήγησιν τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς βίου αὐτοῦ ἐν τῇ εὐαγγελικῇ ἱστορίᾳ. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα δὲν ἀκούσι πρὸς ἀπεικόνισιν τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπου. Πῶς να ἐκφρασθῆ ἡ ἐν ἐνὶ ἀτόμῳ συνένωσις τῆς θείας φύσεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης; διὰ τούτου οἱ ἱερογράφοι προστρέχουσιν εἰς τὴν ἀντίθεσιν αὐτοῦ πρὸς ἄλλας φύσεις ὑποδεστέρας, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰς πράξεις τοῦ βίου του, τὴν γέννησιν, τὴν βάπτισιν, τὴν διδασκαλίαν, τὰ θαύματα, τὴν μεταμόρφωσιν, τὸν μυστικὸν δεῖπνον, τὴν σταύρωσιν, τὴν ἀποκαθάλωσιν, τὴν ἀνάστασιν, καὶ κατὰ πάσας τὰς σκηνὰς ταύτας τῆς ἐπὶ γῆς θείας ἀποστολῆς του, προσπαθοῦσι διὰ τῆς καθαρότητος τῆς ὑπογραφῆς καὶ τῆς μαγείας τοῦ χρώματος καὶ τοῦ φωτός, νὰ ἐνδείξωσι τὸ θεῖον στοιχεῖον πανταχοῦ διαλάμπον ἐν μέσῳ τῶν ἀνθρωπίνων, πάντα τὰ περὶ αὐτὸ διὰ θείας γλυκύτητος κυριεύον, καὶ διὰ τῆς λαμπρῆς οὐρανίου φωτὸς ζωογονοῦν καὶ φωτίζον. Μετὰ τὸ πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος, ἐλάσσονα ἄλλ' οὐχὶ μικρὰν δυσκολίαν παρέχουσι τὰ τῶν Ἀγγέλων, πνευματικῶν ὄντων, ἀλλ' ὑπὸ ἀνθρωπίνην μορφήν παριστανόμενων. Καὶ τὴν δυσκολίαν ταύτην κάλλιον τῶν νεωτέρων ζωγράφων ἐμετρίασαν οἱ ἀρχαῖοι, οἵτινες διὰ τῆς ἀθωότητος καὶ τῆς χάριτος, διὰ τῆς σεμνότητος τοῦ σχήματος καὶ τῆς ἐκφράσεως καὶ διὰ τῆς ἐκπνευματικότητος τῆς σαρκός, ἐπειράθησαν νὰ εἰκονίσωσιν ἐν σῶματι τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις. Ὁ ἀνώτατος βαθμὸς τῆς θείας χάριτος συνδυαζόμενος μετὰ τὴν πρὸς τὸ θεῖον αὐτῆς τέκνον μητρικὴν στοργὴν καὶ μετὰ τὴν διὰ τὸ πάθος αὐτοῦ ἀνεκλάλητον λύπην, καθωραῖζει διὰ θείας καλλονῆς τὸ πρόσωπον τῆς θεομήτορος, καὶ οὐδεμία ἀνθρωπίνη τελειότης δύναται

νὰ προσεγγίση εἰς τὸν πανάγιον τούτον τύπον· εἰ μὴ ἐλλαμβῆθῃ ὑπὸ θείας ἀκτίνος. Οὐράνιον φῶς ἐπίσης ἀνταναικλάται κατὰ διαφόρους βαθμοὺς διαχέομενον, καὶ μετὰ διαφορῶν ἀνθρωπίνων στοιχείων συνδυαζόμενον ἐπὶ ἄλλων ἱερῶν προσώπων, ἀποστόλων, ἁγίων, μαρτύρων καὶ ὁμολογητῶν, ἐν οἷς ἡ πλήρης καὶ ἀπεριόριστος ἀφοσίωσις εἰς τὰ θεῖα, ἡ διὰ τοῦ θεοῦ ἔρωτος θυσιὰ πτωχῶν τῶν γυνῶν ἡδονῶν καὶ αἰσθημάτων, ἡ ἐκ τούτου πάλιν μεταξὺ πνεύματος καὶ σαρκὸς οὐχ ἡττον πρέπει νὰ συνδυάζηται εἰ δυνατόι μετὰ τοῦ ὑλικοῦ κάλλους· καὶ μετὰ τινος οὐρανίας γαλήνης καὶ μακαριότητος. Τοιαῦτα εἶναι αἱ μέγιστα δυσκολίαι τοῦ εἶδους τούτου τῆς ζωγραφικῆς τέχνης, ἃς οὐδεὶς ἐνίκησεν, οὔτε δύναται ὁλοσχερῶς νὰ ὑπερπηδῆσθῃ, καὶ μόνον δύναται νὰ μετριάσῃ ἢ ἐπίμονος μελέτη, ἡ εἰλικρινῆς καὶ παρθενικῆ ἐμπνευσίς τῆς τέχνης, καὶ πρὸ πάντων ἡ ζωσὰ πίστις. Ἡ ἀπλότης καὶ ἀκρα καθαρότης τῆς ἱχογραφίας καὶ τοῦ χρωματισμοῦ, ἡ ἀποβολὴ πάντων τῶν ἀλλοτρίων καὶ ἰδίως ἐθνικῶν καὶ βεδήλων στοιχείων, δι' ὧν ἐνίστη ἐμόλυνον τὴν ἱερογραφίαν οἱ ζωγράφοι τῆς Δύσεως, καὶ πρὸ πάντων ἡ σεμνότης ἢ τὴν εὐσέβειαν μόνον δηλοῦσα καὶ ἐμπνεύουσα, οὔτοι εἶναι οἱ κανόνες ὑπ' ὧν πρέπει νὰ ὀδηγῆται ἡ ἀπειλος γραφῆς τοῦ ἱερογράφου· οὐλαμοῦ δὲ θέλει εὐρεῖ διαλάμποντα, καὶ τοι εἰς ἀνθρωπίνην διάλεκτον μετενηνεγμένα, τὰ θεῖα ταῦτα πλεονεκτήματα εἰμῆ εἰς αὐτὰς τὰς ἱερὰς ἱστορίας καὶ ἰδίως εἰς τὰς εὐαγγελικὰς διηγήσεις, ἐξ ὧν ὀφείλει νὰ ἀρυσθῆ καὶ τὴν ὕλην καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὸν τύπον τῶν ἔργων του.

Πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἡμετέρου σχεδίου, ἀπομένει νὰ ῥίψωμεν ἐν βλέμμα ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς ἀναπτύξεως τῆς ζωγραφίας.

ε.

Κατὰ τινὰς τῶν καταλόγων, ὧν ἐμνήσθημεν ἐν τοῖς ἐμπροσθεν, ἡ ἱστορία τῆς τέχνης ταύτης ἀρχεταὶ οὐσιωδῶς ἀπὸ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, διότι ἡ ζωγραφία ἀντιστοιχεῖ ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ πρὸς τινὰ φάσιν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πνεύματος ἐν τῇ καθολικῇ ἱστορίᾳ, παριστᾷ τούτεστι τὴν στιγμὴν καθ' ἣν τὸ καθολικὸν πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐπανέρχεται εἰς ἐαυτὸ διὰ τῆς συμβιβάσεως τοῦ πεπερασμένου πρὸς τὸ ἀπειρον, καὶ καθὼς τοῦτο γίνεται ἐν τῷ θρησκευτικῷ στοιχείῳ διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ χριστιανισμοῦ, παρομοίως γίνεται ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ διὰ τῆς ζωγραφίας· διὰ τούτου καὶ ἡ ἀκμὴ τῆς τέχνης ταύτης οὐδὲν ἔτερον ὑπῆρξεν οὐσιωδῶς ἢ ἡ καλλιτεχνικὴ ἔκφρασις τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν τῇ νέᾳ ἱστορίᾳ. Ἀλλ' ἀνασκειύσαντες ἤδη τὴν θεωρίαν ταύτην καθὼ ἀντιβαίνουσιν πρὸς τε τὴν φιλοσοφικὴν καὶ τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, δὲν δισταζόμεν καὶ ἐνταῦθα νὰ ἐπαυλαδῶμεν ὅτι ἡ ζωγραφία, ἀναπόσπαστος οὖσα τῶν ἄλλων τεχνῶν, ἀπανταχοῦ τῆς ἱστορίας ἀνεφάνη μετέχουσα τοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἐποχῆς, ἐν οἷς ἀνεπτύχθη, καὶ τῆς ἰδιαίτερας διατυπώσεως ἣν ἔλαβον αἱ συμφορῆς ἀδελφαί τῆς. Τοῦτο

ἀληθεύει ἐν τῷ ἀνατολικῷ κόσμῳ, ἐν τῷ ἑλληνορωμαϊκῷ καὶ ἐν τῇ νέᾳ ἱστορίᾳ.

Καὶ ἐν μὲν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ ἰδίως παρ' Ἰνδοῖς καὶ Αἰγυπτίοις, ἡ ζωγραφία ἔπρεπε νὰ ἀκολουθῆσθῃ ἐξ ἀνάγκης τὸ πνεῦμα τῶν ἄλλων τεχνῶν, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦτο προκύπτει ἐκ τοῦ συνόλου τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν ὁ ἰδιαίτερος πολιτισμὸς τῶν λαῶν ἐκείνων συνίσταται. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ζωγραφία ἀτομικωτέρα παρίσταται καὶ πνευματικωτέρα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ γλυπτικῆς, καὶ γνωρίζομεν πᾶσι τῶν δύο τούτων τεχνῶν ἢ διατύπωσιν ἐν τῷ ἀνατολικῷ κόσμῳ, ἐνθα τὸ στοιχεῖον τοῦ ἀτομικοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἀχωρίστου ἀπ' αὐτοῦ ἐλευθερίας δὲν ἔλαβεν εἰσέτι ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν ὁπωσούν ἀξίαν λόγου, ἔπεται ὅτι καὶ ἡ ζωγραφία ἔπρεπε νὰ φέρῃ τοὺς χαρακτῆρας τῆς συμπύξεως καὶ συστολῆς, καὶ τοὺς ἱεροὺς τύπους τῶν ἄλλων καλλιτεχνημάτων, χρησιμεύουσα μᾶλλον ὡς συμπλήρωσις συμβολικῆς ἢ ἱερατικῆς τινος ἐκφράσεως, καὶ οὐδεμίαν ἔχουσα ἀνεξάρτητον καὶ ὄντως καλλιτεχνικὴν ὑπαρξιν. Τοῦτο ἐπιβεβαιούσιν ἄλλως αἱ παρὰ τῆς ἱστορίας καὶ ἀρχαιολογίας χρησιμοποιεῖται ὀλιγαριθμοὶ μαρτυρία.

Ἐκ τῶν προτέρων δὲ καὶ ἀνεξαρτήτως πάσης ἱστορικῆς μαρτυρίας ἠδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἄλλην τύχην ἔπρεπε νὰ λαβῆ ἐν Ἑλλάδι, ἐνθα πᾶσα ἡ χορεία τῶν καλῶν τεχνῶν προβαίνει παρέχουσα ἐν τῇ θαλερᾷ νεότητι τοῦ ἀτομικοῦ πνεύματος τὴν ἀμίμητον ἐκείνην ἀρμονίαν τῆς ὑποστάσεως καὶ τῆς μορφῆς, ἣτις παράγει, ὡς μοναδικὸν καὶ ἀναφαίρετον πλεονέκτημα, τὴν πλαστικὴν τελειότητα τῆς κλασικῆς τέχνης. Ἀλλὰ τοῦτο ἐπίσης βεβαιούσιν καὶ μαρτυρία συγγραφέων, καὶ τὰ ἐν ἀγγείοις καὶ ψηφοθήμασι διασωθέντα μνημεῖα, καὶ τὰ ἀνευρεθέντα κειμήλια τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας ἐν Πομπηίᾳ, καὶ ἡ γνώμη τῶν τεχνολόγων καὶ ἀρχαιολόγων, καὶ αἱ ἐν Ἑλλάδι ἀναφανεῖσαι διαφοροὶ σχολαὶ ζωγραφίας, καὶ πρὸ πάντων αὐτῇ ἡ θυμαστὴ ἀνάπτυξις τῆς γλυπτικῆς, διότι προϋποθέτει τὴν ἐντέλειαν τῆς ἱχογραφίας, καὶ αὐτῆ, ὡς προαπεδείξαμεν, εἶναι αὐτὴ ἡ ὑπόστασις τῆς ζωγραφίας. Ἀλλὰ, κατὰ τὴν ὀρθὴν παρατήρησιν τοῦ Μυλλέρου, ἡ ζωγραφία ἔγιγε τέχνη ἀνεξάρτητος βραδύτερον ἢ ἡ γλυπτικὴ, διότι αὐτὴ ἦτο μᾶλλον κατ' ἀλλήλους καὶ ἐπαρκῆς εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἐπικρατοῦντος θρησκευματος. Οὐχ ἡττον καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ποιήματα τοῦ Ομηροῦ εὐόλοισκεν διδόμενα, ἵνα εἰκάσωμεν πολὺ ἀρχαίαν τούλαχιστον τὴν ἱχογραφίαν, ἀπ' οὗ ταύτην ὑποθέτουσι καὶ τὰ κεντηματα τῆς Ἑλένης καὶ Ἀνδρομάχης, καὶ ἡ ἀσπίς τοῦ Ἀχιλλέως. Κατὰ δὲ τὰς ἑλληνικὰς παραδόσεις, ἃς ἀναφέρει ὁ Πλίνιος, τρεῖς ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι τῶν στοιχείων τῆς τέχνης διδασκαλοὶ, ὁ τὴν ἱχογραφίαν παραδούς Κλεάνθης, ὁ τὴν σκιαγραφίαν Ἀρδικῆς, καὶ ὁ τὴν μονόχρουον ζωγραφίαν ἐργασθεὶς Κλεοφάντης, πάντες ἐκ Κορίνθου, ὅπου καὶ ἀγγεῖα πολυτίμητα κατασκευάζοντο, καὶ ἤκμαζεν ἡ κεραμικὴ, καὶ ὅθεν ἡ καλλιτεχνικὴ αὐτὴ βιομηχανία μετέβη εἰς Ἑτρούριαν. Μετὰ δὲ τούτους, Κίμων ὁ Κλεωνεὺς ἀναφέρεται, ὅστις εἰσήγαγε τὴν κίνησιν, τὴν ἀποπτικὴν,

τὰς ἐν καταγραφῇ καὶ τὰς πλαγίας εἰκόνας, καὶ ἐμφανεστερον διέγραψε τὰ μέλη καὶ τὸν ἱματισμόν. Ἔργον αὐτοῦ ἦτο ὁ παριστάνων τὴν ὑπὸ τῶν Περσῶν διάβασιν τοῦ Βοσπόρου περιφρημοὺς πίναξ, ὅστις ἀνεκίτο ἐν τινι ναῷ τῆς Ἦρας ἐν Σάμῳ. Καὶ τούτους μὲν μνημονεύει ἡ ἱστορία μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους. Ἀπὸ δὲ τούτου καὶ μέχρις Ἀλεξάνδρου διέρχεται ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἀναντιβήτως ἤκμασεν ἡ ἑλληνικὴ καλλιτεχνία, καὶ ὅπως ἐναντίον πρὸς τοὺς νόμους τῆς νοητικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀναπτύξεως καὶ αὐτὰ τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα ἤθελεν εἶσθαι εἰ μὴ παρεδεδεχόμεθα καὶ σύγχρονον ἀνάπτυξιν τῆς ζωγραφίας, διότι ἀπ' ἐνός μὲν, προφανῆς εἶναι καὶ ἀδιάρρηκτος ὁ μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς γλυπτικῆς ἔσωτερικὸς σύνδεσμος, ἀπ' ἑτέρου δὲ, πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς ζωγραφίας εὐρίσκομεν γνωστὰ καὶ διδασκόμενα ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ, τὴν ἱχογραφίαν, τὴν ἀποπτικὴν, τὴν σκιαγραφίαν, τὸν χρωματισμόν, καὶ πάντα ἐπίσης τὰ εἶδη, τὴν φυσιογραφίαν, τὴν εἰδογραφίαν, τὴν κοινωνικὴν καὶ ἱστορικὴν ἀνθρωπογραφίαν καὶ τὴν ἱερογραφίαν. Καὶ φυσικὸν μὲν ἦτο, ἕνεκα τῆς θρησκευτικῆς ὑπεροχῆς τῆς γλυπτικῆς, νὰ προκύψῃ κατ' ἀρχὰς ἡ ζωγραφία ὡς ἀντανάκλασις ἐκείνης, διατηροῦσα τὴν πλαστικὴν ἔκφρασιν, δηλ. αὐστηρὰν καὶ ἀκριβῆ ἱχογραφίαν, τὴν διαστολὴν τῶν προσώπων καὶ τὴν μεγάλην ἀπλότητα τῶν συμπλεγμάτων, ἀποφεύγουσα τὰς ἐπιτημῆσεις, καὶ διὰ τοῦ χρώματος μὴ ἐπιβαρύνουσα τὴν διὰ τῆς ἀπλῆς σκιαγραφίας παράστασιν τοῦ φωτός. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἤκμασεν ὁ Πολύγνωτος, ὅστις ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καλεῖται ἡθογράφος καθὼ ἀποδούς εἰς τὴν τέχνην τὸ οὐσιωδέστατον αὐτῆς στοιχεῖον, τὴν ἠθικὴν ἔκφρασιν. Καὶ ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἐξ ὧν τινὰ περιέγραψεν ὁ Πausanias, καὶ κατὰ τὸν περιγραφὴν ταύτην ἐπειράθη νέος τις καλλιτέχνης νὰ ἱχογραφήσῃ, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι πάντα τὰ μέσθ τῆς τέχνης ἐγνώριζε καὶ μετεχειρίσθη, ἄλλως οὐδὲ ἤθελεν τοσοῦτον φημισθῆ τὰ ἐν τῇ ποικίλῃ στοᾷ, ἐν τῷ Θεσείῳ καὶ ἐν ἄλλοις ναοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἐκτελεσθέντα ἔργα, οὔτε ἤθελε δυνηθῆ νὰ παραστήσῃ πολυπλόκους καὶ μεγαλοπρεπεῖς σκηνὰς, οἷον τὴν ἄλωσιν τῆς Τρωάδος, τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ἑλλήνων, τὴν ἐν Ἄδει καθόδον τοῦ Ἡρακλέους, τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην, κτλ. Ὡσαύτως ἀδύνατον νὰ ἀμφιβαλωμεν περὶ τῆς βαθείας γνώσεως καὶ χρήσεως τῆς σκιαγραφίας κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ἀπ' οὗ ἔτερος τῆς ἐποχῆς ταύτης ζωγράφος, ὁ ἄπολλόδωρος, κατὰ τὴν φθορὰν καὶ ἀπόχρωσιν τῆς σκιάς διακριθεὶς, σκιαγράφος ἐπωνομάσθη.

Διὰ τὴν πολυμάθειαν, τὴν αὐστηρὰν ἀκριβείαν καὶ ἐμβρίθειαν τῆς τέχνης ἐπαινεῖται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἢ ἐν Σικυωνί δωρικῇ σχολῇ ἡ παραγαγοῦσα τὸν Εὐπομπον καὶ τὸν Πάμοσιον, εἰς ἣν ἀποδίδονται καὶ οἱ τὴν σήμερον θαυμαζόμενοι *Αἰδοβαρθίνιοι Γαμοί*. Καὶ ἀπέναντι αὐτῆς· νῆα ἀργεταὶ ἐποχὴ διὰ τῆς Ἰωνικῆς σχολῆς ἀπὸ τοῦ Ζευξέως, οὗ γνωστὴ εἶναι ἡ περὶ τὴν ὀπτικὴν ἀπάτην πρὸς τὸν Παρρᾶσιον ἀμιλλὰ, καὶ ὃν ἅπαντα ἡ ἀρχαιότης ὑμνεῖ διὰ τὴν θου-

μαστών παράστασιν μεμονωμένων προσώπων θεῶν καὶ ἥρώων, δι' ὧν ἐξέφραζε μὲ τὴν αὐτὴν πάντοτε ἐπιτυχίαν τὸ ὄψος καὶ τὸ μεγαλεῖον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Διός, ἢ τὴν τρυφερότητα τοῦ αἰσθημάτων καὶ τὴν χάριν ἐν ταῖς εἰκόσιν τῆς Αφροδίτης, τῆς Ἑλένης καὶ τῆς Πηνελόπης. Ἀλλὰ πλουσιώτερος περὶ τὸν χρωματισμὸν ἦτο ὁ ῥοδογράφος Παρράσιος καὶ σοφώτερος εἰς τὴν παράστασιν τῆς στρουγγυλότητος διὰ τῆς σκιάς τῶν ἄκρων, καθὼς ἀνώτερος ἐγένετο ὁ Τιμάνθης δια τὴν ἐκφράσιν τοῦ παθους ἐν τῇ θυσίᾳ τῆς Ἰμιγενείας. Καὶ ἄλλους ἡδυνάμεθα κατατέτους τούτων ἢ ἀναφέρωμεν, ἀλλ' ὑπὲρ πάντας διαπρέπει καὶ ἐφελκίζει τὴν προσοχὴν τοῦ ἱστορικοῦ ὁ μέγιστος Ἀπελλῆς. Συνήνωσεν οὗτος ἀμφοτέρων τῶν σχολῶν τὰ προτερήματα, καὶ μοναδικὸς διὰ τὴν χάριν ἀνεγνωρίσθη καὶ ἀμίμητος, οὐδενὸς τολμήσαντος τὴν ἀειδυομένην *Aphrodite* αὐτοῦ νὰ ἐπισκευάσῃ, οὔτε ἄλλας ἀτελεῖς ὑπ' αὐτοῦ καταλειφθεῖσας νὰ τελειώσῃ. Ἐξοχος ἐπίσης ἐν τῇ εἰδογραφίᾳ ἀνεδείχθη διὰ τῶν εἰκόνων τοῦ κεραυνοφόρου Ἀλεξάνδρου, τοῦ πατρὸς τοῦ Φιλίππου καὶ τινῶν στρατηγῶν του. Ἀλλὰ μετὰ τὸν Ἀπελλῆν, παρ' ᾧ περιβάλλεται τὴν ἀνθηρὰν τῆς νεότητος ἀκμήν ἡ ζωγραφία, καὶ ὅστις, ἄλλος Ραφαήλ τῶν Ἑλλήνων, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν Φειδιαν ἐν τῇ γλυπτικῇ, καὶ τὸν Σοφοκλῆν ἐν τῇ δραματοποιίᾳ, ἀρχεται ἡ παρακμὴ καὶ ἡ πτώσις διὰ τῆς ῥωπογραφίας καὶ σκηνογραφίας, διὰ τῆς ῥυπαρογραφίας, διὰ τῶν παντοίων ψυχοθετημάτων, ἐν οἷς καὶ ὁ περίφημος ἀσάριωτος αἶσχος, διότι ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη ἦτο, ὡς ἡ ἐν ταῖς μεσημβριναῖς χώραις ἀκμὴ τοῦ ἔαρος, ὅπερ μυρία διανοίγει καὶ χαριέστατα ἀνθη πληροῦντα διὰ θεοῦ ἀρώματος τὸν ἀέρα, ἀλλ' ὀλίγον διαρκεῖ, καὶ ὡς ἄνθος παρέρχεται. Οὐδὲ ἡδύνατο νὰ προσμεῖνῃ ἡ ἀνθρωπότης τὴν συνέχειαν ἢ τὴν ἀναγέννησιν τῆς τέχνης ἐκ τοῦ ῥωμαϊκοῦ κόσμου, διότι, πλὴν ὀλίγων πρωτοτύπων στοιχείων, ἡ ῥωμαϊκὴ καλλιτεχνία, δι' οὗς λόγους ἄλλοτε ἀνεφέραμεν, δὲν ἡδύνατο νὰ εἶναι ἢ ὠχρὰ ἀντανάκλασις τῆς ἑλληνικῆς, καὶ τὴν παρὰ Ῥωμαίους ἀνάπτυσιν τῆς ζωγραφίας, οὐδὲν παραγαγοῦσαν διακεκρημένον, ἀνακεφαλαιοῖ εὐστόχως ἡ κολοσσαία τοῦ Νέρωνος εἰκὼν, ἑκατὸν εἰκοσι ποδῶν ἔχουσα ἑκτασίαν, καὶ *insania aetatis nostrae* ὑπ' αὐτῶν τῶν Ῥωμαίων χαρακτηρισθεῖσα.

Τὴν ἀναγέννησιν τῆς ζωγραφίας ἔπρεπε νὰ ἐπιφέρει ὁ χριστιανισμὸς. Καὶ οἱ νέοι χαρακτῆρες τῆς τέχνης ταύτης ὑπολάμπουσιν ἤδη εἰς τὰ ὑπόγεια, ἔπου ὁ ἀπηνής τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως διωγμὸς ἠνάγκασε τοὺς πρώτους πιστοὺς νὰ ζητῶσι καταφύγιον, τελουόντες ἐντὸς τῶν σπλάγχων τῆς γῆς τὰς ἱερουργίας των, καὶ ἐγείροντες ἐκεῖ τοὺς πρώτους νεοὺς καὶ τὰ πρώτα σύμβολα τοῦ νέου δόγματος ζωηρότερον ἀποκαλύπτονται ἀκολούθως εἰς τὰ ψυχοθετήματα καὶ εἰς τὰ μινυθογραφημένα χειρόγραφα, ἐν οἷς παρατηρεῖται σχετικὴ τὴν τελειότητος πολλοῦ λόγου ἀξία ὡς προεικονίζουσα τὴν μέλλουσαν ἀκμήν καὶ συννοῦνται τέλος συναρμολογούμενοι εἰς τινὰ νέον τύπον διὰ τῆς βυζαντινῆς ζωγραφίας. Ἡ

νέα αὐτὴ φάσις τῆς τέχνης διήρκεσε μέχρι τοῦ ἡμίσεως τῆς ἀπὸ Χριστοῦ ἰγ'. ἐκατονταετηρίδος, καὶ ὁμολογητέον ὅτι οὔτε τῶν καλολόγων οὔτε τῶν τεχνολόγων ἡ γνώμη εἶναι ὑπὲρ αὐτῆς. Κατακρίνεται ἐν αὐτῇ ἡ τραχύτης καὶ τὸ ἀσύμμετρον τῆς υπογραφῆς, ἡ ἑλλειψίς ζωῆς, κινήσεως, ἐλευθερίας καὶ ἐμπνεύσεως, τὸ αὐστηρὸν καὶ ὁμοιόμορφον τῶν τύπων, τὸ ἀνάριστον τοῦ χρωματισμοῦ. Ἀλλὰ, καί τοι ἐν γένει ἀληθοῦς οὐσίας τῆς κρίσεως ταύτης, διακαυλογεῖται ὁμως ἡ ἀτέλεια τῆς τέχνης καὶ διὰ τὴν τότε πάσης καλλιτεχνικῆς ἰδέας ὑπερισχύουσαν ζῆσιν τῆς πίστεως, ἀπαιτούσης μᾶλλον σύμβολα ἢ πρόσωπα, καὶ διὰ τὸ πρόσφατον τῶν παριστανόμενων γεγονότων, ἅτινα κάλλιον ἐμνημονεύοντο διὰ τινος σταθερᾶς εἰδογραφίας, εὐλαβῶς καὶ κατὰ παράδοσιν διατηρουμένης, καὶ μὲ αὐτὴν τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν μεταδιδόμενης εἰς τοὺς πιστοὺς καὶ ἀναντιρρήτων εἶναι ἀφ' ἑτέρου ὅτι καὶ τις ἐξαιρέσις ἐνιαχοῦ διαλάμπει, ὡς ὁ ἐν τῷ Οὐατικῶν μουσειῶν διατηρούμενος θάνατος τοῦ Ἑρραϊμ. Ἀλλ' ὅπως δῆποτε, ἡ ἀρχαία αὐτὴ ζωγραφία συσταίνεται εἰς τὸ σέβας τῶν νεωτέρων καθὼς μήτηρ τῆς ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ἰγ'. ἀναγεννηθείσης καὶ μέχρι τοῦ ις'. αἰῶνος τοσοῦτον διαπρεψάσης ἰταλικῆς ἱερογραφίας. Ὁ ἰγ'. αἰὼν ἦτο ἐν Ἰταλίᾳ ἐποχὴ ἀναγεννήσεως καθ' ἅπαντα τὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ: τὸ ἐμπόριον ἀνεπτύσσεται, οἱ δημοτικοὶ θεομοὶ διετυπῶντο κατὰ τὸν τύπον τῆς νέας ἐλευθερίας, νέα γλῶσσα καὶ νέα γραμματολογία εἰσέρχοντο εἰς τὸν κόσμον χειραγωγούμενοι ὑπὸ τοῦ ἐνθέου αἰοδοῦ τῶν τριῶν κόσμων, καὶ ἐν μέσῳ τῆς γονίμου ταύτης κινήσεως τῶν πνευμάτων ἡ ἑλληνικὴ τέχνη παρήγαγε τὴν ζωγραφίαν. Ὁ Κιμαβύης ἦτο μαθητὴς Ἑλλήνων, καὶ διηγοῦνται οἱ σύγχρονοι ἱστορικοὶ ὅποιον ἐνθουσιασμὸν διήγειρον ἐν Φλωρεντίᾳ τὰ πρώτα αὐτοῦ ζωγραφήματα. Τούτου δὲ μαθητὴς ὑπῆρξεν ὁ Γιώττος, καὶ παρὰ τούτων ἄλλοι πολλοὶ ἐδιδάχθησαν, συγκροτοῦντες τὴν μέχρι Λεονάρδου τοῦ Οὐϊγκίου διαδοχὴν. Τί κοινὸν εἰς τὰ ἔργα τοῦ Κιμαβύου, τοῦ Γιώττου, τοῦ Ὁρκανίου, τοῦ φράτορος Ἀγγέλου καὶ ἄλλων τῆς σχολῆς ταύτης, ἅτινα καὶ σήμερον δυνάμεθα νὰ θαυμάσωμεν εἰς τὸ ἐν Πίσῃ κοιμητήριον; Διαπρέπει ἐν αὐτοῖς ὁ θρησκευτικὸς χαρακτῆρ διὰ τῆς ἀπλότητος, καθαρότητος καὶ σεμνότητος τῆς γραφίδος, διαφαίνεται γνήσιον καὶ εἰλικρινὲς τὸ χριστιανικὸν αἶσθημα, εἰ καὶ εἰς τοῦτο θυσιάζεται ἡ σωματικὴ καλλονὴ, αἱ δὲ λεπτομέρειαι, ὁ χρωματισμὸς, ἡ σκιαγραφία καὶ ἡ φυσιογραφία φαίνονται ἡμελημένα καὶ ἀτελεῖς, ἀλλὰ πανταχοῦ διαλάμπει ἡ χάρις καὶ ἡ εὐσεβὴς ἀβρότης τῆς ἱερογραφίας. Ἐάν εἰς τὸ πνευματικὸν τοῦτο στοιχεῖον προστεθῇ τὸ σαρκικὸν καὶ μᾶλλον ἐπιστημονικὴ ἐπεξεργασία, καὶ εἰς ταῦτα ἐπιτεθῇ ἡ ἐκ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος προκύψασα πλαστικὴ τελειότης, θέλει συμπληρωθῇ ἡ ὕλη ἢν διετύπωσε βραδύτερον ἡ ἀπαράμιλλος τέχνη τῶν μεγάλων διδασκάλων, τοῦ Οὐϊγκίου, τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, τοῦ Τιτιανῶ, τοῦ Ραφαήλ, τοῦ Κορεγγίου.

Ὀλίγοι ἔλαβον παρὰ τῆς φύσεως τόσα δῶρα ὅσα Λεονάρδος ὁ Οὐϊγκίος, ὁ πατὴρ τῆς νέας ζωγραφίας. Ὁραῖος, ἐπιδέξιος, εὐαίσθητος, εὐρύτης, φιλομαθέστατος, ἐγένετο πάνσοφος, ἐκμαθὼν πάσας τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας τῆς ἐποχῆς του, καὶ ἰδίως τὴν ὀπτικὴν, τὴν ἀνατομίαν, τὴν μηχανικὴν, καὶ ζωγράφος καὶ ἀρχιτέκτων καὶ μηχανικός καὶ γλύπτης ἀνεδειχθεὶς ἐμελέτησε κατὰ βάθος πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς ζωῆς ἐν τῇ φύσει, ἐν τῷ ἀνθρώπινῳ σώματι, ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ τὴν εὐρυτάτην αὐτοῦ μάθησιν ἡ θρησκευτικὴ ἐμπνευσις ἐγονιμοποίησεν. Ἀλλ' ὀλίγα εἰργάσθη, καὶ ἐτι ὀλιγώτερα διασώζονται. Ὁ ἐν τῇ *Κεχαριτωμένη* τῶν Μεδιολάνων *Μυστικὸς δειπνός*, καὶ τοι ἐξίτηλος σχεδὸν ὅλος ἐνεκεν τῆς ἐνεργείας τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀβελτερίας τῶν ἀνθρώπων, εἶναι εἰσέτι τὸ θαῦμα τῆς ζωγραφίας, τοσαύτη ἡ ἀρμονία τῶν ποικίλων στοιχείων, καὶ ἡ ζωηρότης τῆς δραματικῆς ἐκφράσεως ἐν τῇ κατασκευῇ καὶ μουσικῇ ἐκείνῃ πράξει τοῦ θεοῦ διδασκάλου. Ἄλλου εἶδους μεγαλεῖον χαρακτηρίζει τὰ κολοσσαία ἔργα τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου μετενεγκόντος εἰς αὐτὰ τὸ ὄψος τῆς διανοίας, τὸ ἀγέρωχον τοῦ ἤθους, τὴν πανσοφίαν καὶ τὴν ἀδάμαστον καὶ ἀκούραστον αὐτοῦ δραστηριότητα. Ἀλλ' ἡ χάρις, τὸ αἶσθημα, ἡ ἐντέλεια τῆς σκιαγραφίας, ἡ καθαρότης καὶ φυσικότης τῶν συμπλεγμάτων δὲν ἐπικουμοῦσι τὰ ἔργα τοῦ γίγαντος τούτου τῆς νέας καλλιτεχνίας. Ἐμφαίνουσι μᾶλλον τὴν ὕλικὴν ἀλήθειαν τοῦ σώματος, τὴν ἀνατομικὴν ἐπιστήμην, εἰς ἣν δώδεκα ἐτη ἀνεπτότως ἐνέκησε, καὶ διὰ τὸ πολύπλοκον καὶ αὐστηρὸν τῆς συνθέσεως, διὰ τὰς τολμηρὰς ἐπιτιμήσεις, διὰ τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ μεγαλεπήβολον τῆς ἰδέας ἐμποιοῦσιν ἐκπληξιν καὶ θαυμασμόν, ἀναρπάζουσι τὸν θεοτὴν εἰς τὰς χώρας τοῦ ὕψηλοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐγείρουσιν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὴν γλυκεῖαν ἐκείνην συγκίνησιν, δι' ἣς ἡ θέα τοῦ καλοῦ ἀνοίγει τὴν ψυχὴν εἰς τὸ αἶσθημα τοῦ ἀγαθοῦ, ὡς ἡ γλυκερὰ τοῦ ἔαρος πνοὴ ἀναπεταίνουσα τὰ ἄνθη εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Ἐάν δὲ τὸ στοιχεῖον τοῦ ὕψους ἐκφράζῃ ἰδίως ὁ Μιχαὴλ Ἀγγέλος, ὁ μετὰ τοῦ Οὐϊγκίου συστήσας τὴν φλωρεντινὴν σχολὴν, ἕτερα καὶ ὑποδεστέρας φύσεως: πλεονεκτήματα διαστέλλουσι τὸν ἀρχιτέκτον τῆς ἐνετικῆς Τιτιανόν. Προέθετο οὗτος νὰ παραστήσῃ κυρίως τὴν φύσιν καὶ πρὸ πάντων τὸ ἀντικειμενικὸν καὶ ἐξωτερικὸν αὐτῆς στοιχεῖον, ὅθεν διαπρέπει κατὰ τὴν φυσιογραφίαν, τὴν εἰδογραφίαν, καὶ τὰ παρεπόμενα αὐτῆ, οἷον τὸν ἱματισμὸν καὶ τὰ κοσμήματα, ἰδίως δὲ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον τοῦ χρωματισμοῦ, καὶ κατὰ ταῦτα εἶναι ἀπαράμιλλος ἄπορον δὲ, ἐάν ἐξ Ἰσοῦ εἶναι ἐξοχος καὶ κατὰ τὴν ἱερογραφίαν. Ὅπως δῆποτε, εὐκολον νὰ διακοινηθῇ εἰς τὴν ἐνετικὴν τὴν πρώτην ἀρχὴν καὶ οἰοεὶ τὴν ῥίζαν ἐτέρας περιφήμου σχολῆς, ἥτις βραδύτερον ἀνεπτύχθη ἐν Ὁλλανδίᾳ ὡς παραφυάς ἐκείνης, καὶ ὡς ὑπόθεσιν λαβοῦσα τῶν ἔργων αὐτῆς ταπεινὰ καὶ κοινὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀντικείμενα, διὰ τὰ αὐτὰ διεκρίθη προτερήματα. Ἀλλὰ συγχρόνως σχεδὸν ἤρξατο ἐν Ῥώμῃ ἡ ἀπὸ Ραφαήλ τοῦ Σκντιῦ διαδοχὴ, ἥτις

μετὰ τῆς χριστιανικῆς ἰδέας συνήνωσε τὴν πλαστικὴν τελειότητα τῆς ἑλληνικῆς καλλονῆς. Ἡ ἐπιβροχὴ τοῦ ἀρχαίου κάλλους ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ Ραφαήλ, καὶ ἱστορικῶς καὶ καλλολογικῶς ἀποδεικνύεται. Τὸ ἰδανικὸν τῆς ἀρχαίας τέχνης μετεχειρίσθη ὁ ἀμίμητος οὗτος ζωγράφος πρὸς δήλωσιν τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος. Μέχρι τίνος δὲ τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα συμβιβάζονται, ἐάν ἐτήρησε μεταξὺ αὐτῶν τὴν δεύσαν ἀρμονίαν, ἐάν ἐκ τῶν δύο ὑπερτερῆ τὸ γνήσιον, τὸ ἐθνικὸν, τὸ κλασικὸν πρὸς βλάβην τῆς θείας ὑποστάσεως τῆς χριστιανικῆς ἱερογραφίας, καὶ ἐάν ὡς αὐτὸν ἀρμολογοῦσαν καλλιτεχνικὴν ἐκφράσιν διὰ τῆς ζωγραφίας, περὶ τούτων ἂς κρίνωσιν οἱ εἰδήμονες: ἀλλ' εἰς ταῦτα πρὸ πάντων ἂς ἐπιστήσωσιν ἐντονον προσοχὴν οἱ παρ' ἡμῖν καλλιτέχναι, ἵνα μὴ βεβηλωθῇ ἡ νέα ἱερογραφία διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ξένων στοιχείων, καὶ ἵνα διατηρήσῃ μετὰ τῆ καλλιτεχνικῆς τελειότητος τὸ σεμνὸν καὶ σεβάσμιον τοῦ χαρακτῆρος, δι' οὗ μόνον θελεῖ ἐκπληρωθεῖ τὴν ὑψηλὴν αὐτῆς ἀποστολήν, ἀναπτεροῦσα τὸ πνεῦμα εἰς τὴν θεωρίαν τῶν οὐρανίων. Ὁ Ραφαήλ ἐκαιοποιήθη τὸ ἀρχαῖον ἰδανικόν, διότι ἔφερεν, οὕτως εἶπεῖν, προκεχαραγμένον αὐτὸ ἐν τῇ εὐγενεῖ διανοίᾳ καὶ ἐν τῇ καρθηνικῇ αὐτοῦ καρδίᾳ. Καὶ τὸ ἰδανικὸν παρέστησε διὰ τῆς ἀρμονίας τῆς υπογραφῆς καὶ διὰ τῆς χαριότητος τῆς ἠθικῆς ἐκφράσεως. Εἰς ταῦτα ὑπερετούσαν ἡ σκιαγραφία, ἡ ἀποψις, ὁ χρωματισμὸς. Καὶ τοι πολλὰ καὶ περικαλλέστατα καταλιπὼν ζωγραφήματα, οὐδεὶς δύναται νὰ εἴπῃ μέχρι τίνος ἡδύνατο νὰ φθάσῃ, ἐάν ὁ θάνατος δὲν ἐφάρπαξεν αὐτὸν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας. Ἡ *Μεταμόρφωσις* εἶναι τὸ ἔσχατον καὶ τελειότερον τῶν ἔργων του, καὶ ἡ ἐν αὐτῇ κερὰ τῆ αληθείας τοῦ Σωτῆρος θεωρεῖται ὡς ἀριστοῦργημα ἐν ἀριστῷ ὑργήματι. Καὶ τοὺς μὲν ἄλλους τῶν καλλιτεχνῶν ἐμίμησαν μᾶλλον ἢ ἤτιον ἐπιτυχῶς οἱ μεταγενέστεροι, καὶ ἐξ αὐτῶν ἔλαβον τοῦτο ἢ ἐκείνο τὸ στοιχεῖον τῆς τέχνης. Ἀλλὰ τίς ἐπανελάθει, ἡ τίς δύναται νὰ μιμηθῇ τὸ ἐντελέστατον ἔργον τοῦ μοναδικοῦ τούτου διδασκάλου; τίς μετ' αὐτὸν ἠδυνήθη τοσοῦτον ἀρμονικῶς νὰ ἐκφράσῃ διὰ τοῦ ὕλικου κάλλους τὸ ἠθικόν, νὰ συνδυάσῃ εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν παράστασιν τὸ αἶσθημα καὶ τὴν ἰδέαν, τὴν χάριν καὶ τὴν φυσικότητα, τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν καθαρότητα, καὶ νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὸν θαυμασμὸν τῶν ἀνθρώπων τὸ ἐν τῷ κόσμῳ ἐντελέστερον ὁμοίωμα τῆς ἰδανικῆς τελειότητος; Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἀναπτύξεως πάντων τῶν στοιχείων τῆς τέχνης συνέτεινεν ἕτερος ζωγράφος τῆς ἐποχῆς ταύτης Ἀντώνιος ὁ Ἀλλέγγης, ὁ ἀπὸ τῆς πατρίδος αὐτοῦ Κορέγγιος ἐπωνομασθεὶς, ὅστις ἰδίως τιμᾶται καὶ διακρίνεται διὰ τὴν παράστασιν τοῦ φωτός ἐν τῇ σκιαγραφίᾳ. Ὁ τελευταῖος οὗτος τῶν μεγάλων διδασκάλων τῆς ἐν Ἰταλίᾳ ἀναγεννηθείσης ζωγραφίας, διὰ τοῦ φωτός ἐκφράζει παντοῖα διανοήματα καὶ πάθη, τὴν ἄσπαστον χάριν τοῦ παραδείσου, τὸ βάθος ἢ τὴν ἀβρότητα τοῦ αἰσθημάτων, καὶ διὰ τῆς πρωτοτύπου καὶ ἐντέλτου χροῦ χρίσεως τοῦ γραφικοῦ τούτου στοιχείου δι-

καίως και οὗτος κατατάσσεται μεταξύ τῶν πατέρων και δημιουργῶν τῆς νέας ζωγραφίας.

Και ἄλλαι μὲν σχολαὶ ἀλλαγῆς τῆς Εὐρώπης κί ἐν αὐτῇ τῇ Ἰταλίᾳ ανεφάνησαν, περὶ ὧν κατὰ μέρος ἀφείλει νὰ διαλάβῃ ὁ ἰδίως τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης πραγματευόμενος. Ἐκάστη δὲ αὐτῶν ἐτέρου, ἐμόρφωσε ζωγράφους, και θυμάσια ἔργα παρήγαγε, τιμήσαντα οὐ μικρὸν τὴν καλλιτεχνικὴν μεγαλόνοιαν τῶν νεωτέρων. Ἀλλ' ὁ ἀμερόληπτος ἱστορικός θέλει ἴσως παρατηρήσει ὅτι πᾶσαι αἱ σχολαὶ αὐταὶ παρέλαβον τὰς πρώτας βράσεις τῆς τέχνης ἐκ τῶν πρώτων και δαιμονίων εκείνων διδασκάλων, δι' ὧν ἐν Ἰταλίᾳ μεταξύ 15. και 15'. αἰῶνος ἡ ζωγραφία ἐλα-

ματικὸν και κοινωνικὸν στοιχεῖον τοῦ νέου κόσμου συνδυαζόμενον μετὸ καλλιτεχνικὸν τοῦ ἀρχαίου, ἔπρεπεν, εἰς συγγενεῖς μάλιστα πρὸς τὸν ἑλληνισμὸν χώρας και φυλάς, νὰ ἐγείρῃ τὸ αἶσθημα τοῦ καλοῦ και τὴν ἐννοιαν τῆς ἰδανικῆς τελειότητος, ἐξ ἧς ἐνεπνεύσθη και ἦν μετέφερον ἡ νέα καλλιτεχνία εἰς τὰ ἰδία ἔργα. Καὶ τότε ἴσως συμπεράνη, εἰσδύων δι' ἐλλόγου εἰκασίας εἰς τὰ μυστήρια τοῦ μέλλοντος, ὅτι, ἐάν ὁ νέος πολιτισμὸς προῆλθῃ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ὑπὸ τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος ἐμπνεόμενος, ζωγονούμενος, και ῥυθμιζόμενος, και ἔχων ὡς σῶμα και σάρκα τὴν ὑλικὴν εὐημερίαν, ἀλλ' ὡς ψυχὴν τὴν ἐλευθερίαν και τὴν πίστιν, ὧν ἄνευ οὐ-

Γάμος Ἰαπωνικός. (Ἰδε σελ. 465.)

θε τὴν πρώτην και λαμπροτέραν αὐτῆς φάσιν ἐν τῇ νέᾳ ἱστορίᾳ, και τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἐτροπολόγησαν κατὰ τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα, τὸ κλίμα, τὴν φυλὴν τὴν κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν και τὴν ἀτομικὴν ἐκάστου καλλιτέχνου διάνοιαν. Ἐάν δὲ ἐξετάσῃ διατί κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἡ Ἰταλία ἐλάβε τὸ μοναδικὸν τοῦτο προνόμιον, θέλει ἐνοήσῃ ὅτι ἐκεῖ τότε ἦτο ἡ πρώτη ἔδρα τοῦ νέου πολιτισμοῦ, ὃν παρήγαγεν ὁ χριστιανισμὸς· ὅτι διὰ τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως, διὰ τῆς προηγηθείσης γραμματολογίας, διὰ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας, ἡ Ἰταλία ἐμελλε πρὸ παντὸς ἄλλου ἔθνους νὰ καταυγασθῇ ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ διὰ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων ἀ ατεῖλαντος ἡλίου τῆς ἀρχαίας σοφίας, και ὅτι τὸ πνευ-

δὲν οὔτε νοητικὸν οὔτε ἠθικὸν μεγαλεῖον, εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπόκειται νὰ ἀναλάβῃ τὰ σκήπτρα τῆς καλλιτεχνίας, και διὰ τῆς μελέτης τοῦ ἀληθοῦς οὐχ ἦττον ἢ διὰ τῆς ποιήσεως τοῦ καλοῦ νὰ προσδεύσῃ θαρρῶδώς εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ μεγάλου προορισμοῦ, ὃν προφανῶς ἤδη καταδεικνύει εἰς αὐτὴν ὁ δάκτυλος τοῦ Ὑψίστου. Ἠθέλαμεν δὲ νομισθῆ εὐτυχέστατοι, ἐάν και αἱ ἀσθενεῖς αὐταὶ μελέται, ἐν αἷς ἐκ διαλειμμάτων ἀνακεφαλοῦμεν τὰς πρό τιμων ἐτῶν κολοβωτικῶν ἡμῶν παρεδόσεις, ἡδύναντο κατὰ τι νὰ συντείνωσιν εἰς τὸ αἶσιον τοῦτο ἀποτέλεσμα.

Κερκίρα, τῆ 21 Νομβρίου 1864.

H. ΒΡΑΙΑΔΙ ΑΡΜΕΝΗΣ.

ΙΑΠΟΝΙΚΑ.

—000—

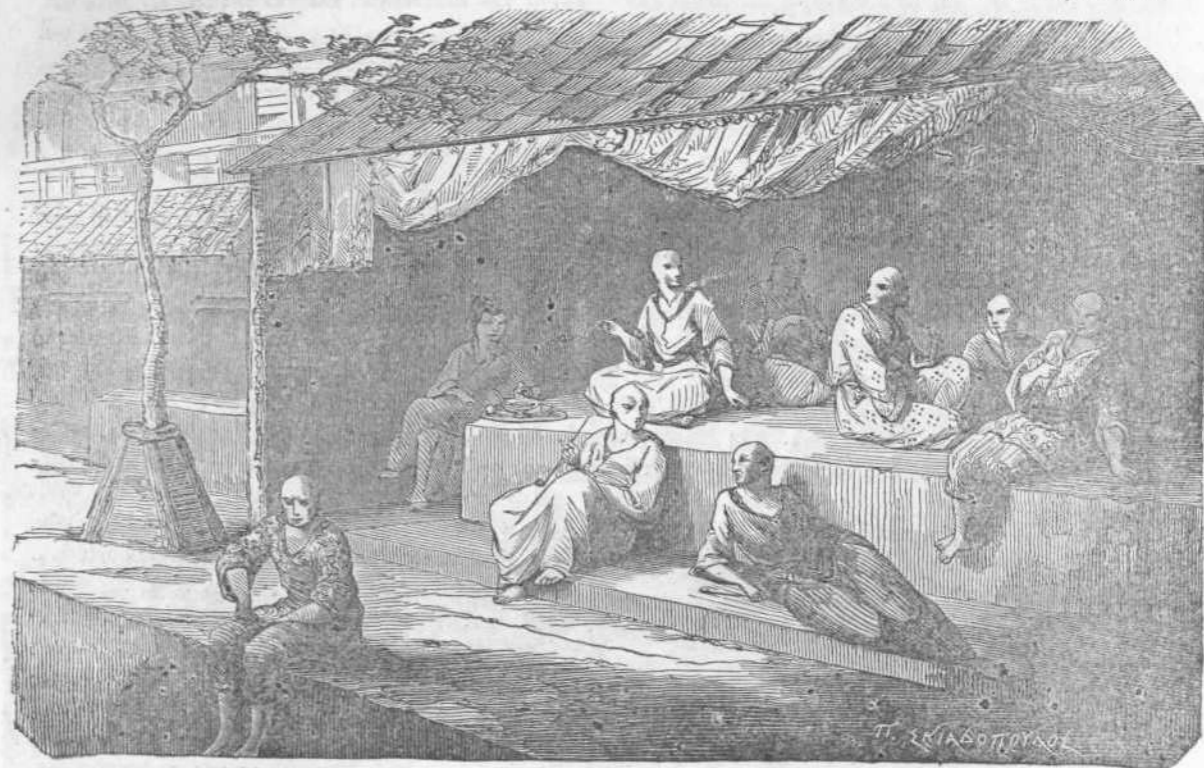
Εἰς τρία προηγούμενα φυλλάδια ἐδημοσιεύσαμεν ἀξιόλογον ἄρθρον περὶ Ἰαπωνίας, ἐν ᾧ ἐγένετο λόγος και περὶ τῶν περιέργων ἠθῶν και ἐθίμων τοῦ Ἰαπωνικοῦ λαοῦ.

Σήμερον δὲ δημοσιεύομεν και δύο εἰκόνας παριστώσας τελετὴν γάμου και καπηλείου τείου, περὶ ὧν διέλαβε τὸ ἀνωτέρω ἄρθρον.

μικροῦ σπέρματος τῆς φιλοδοξίας ἦτις, εἰς ἀπαξ τοῦλάχιστον ἐν τῷ βίῳ εἰσέρχεται εἰς τὴν καρδίαν.

Ἡ φύσις μ' ἐστέρησε μὲν εὐφραδείας, ἀλλὰ μ' ἐπρόκισε (και τοῦτο τὸ λέγω οὐχὶ καυχώμενος) μεγενεῖα αἰσθήματα, ὥστε ἐγνώριζον ἀρκούντως τὰ δίκαια τοῦ δυστυχούς, και χρείας τυχοῦσης ἡδυνάμην νὰ τὸν προστατεύσω ἐποφελῶς διὰ τοῦ λόγου.

Και προϊόντος τοῦ χρόνου ἐξέλεπον ἐμαυτὸν ἐράμιλλον τῶν διασημοτέρων δικηγόρων, ἀποκτώντα δικαίαν φήμην κατὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν δυστυχῶν, και ἀποδεικνύοντα αὐτοῖς θριαμβεύοντας διὰ τῆς πειθοῦς, τῆς κατ' ἐμὲ μεγαλητέρας τῶν εὐγλωττίων.

Καπηλείον τείου

ΤΑ ΚΑΡΤΟΦΥΛΛΑ

ΤΗΣ ΦΛΑΝΔΡΙΑΣ.

—000—

I

Νέος ὢν τὴν ἡλικίαν και σπουδάζων νομικὰ, κατῴκουν τὸ τρίτον πάτωμα οἰκίας τινος κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς Οὐλμης. Ζῶν ἔρημος μετὰ τῶν βιβλίων μου, ἄνευ συγγενῶν και φίλων, μακρὰν τῆς φίλης μου Γερμανίας, μόνην διασκεδάσιν εἶχον τὴν σπουδὴν· οἱ δὲ Πανδέκται, τὰ ὀγκώδη πονήματα τοῦ Ποθιέρου, τὰ σοφὰ ἀπανθήματα και τὰ θαυμαστά ὑπομνήματα τοῦ Ὁρτολάνου, ξηρὰ και ἀηδῆ τοῖς ἄλλοις, ἐφαίνοντο εἰς ἐμὲ πλήρη θεληγῆτρων.

Ἦτο δὲ ὁ βίος μου κοινοβιακὸς και ἐργατικὸς, κατεχόμενος ὅτῃ μὲν ὑπὸ πόθων, ὅτῃ δὲ ὑπὸ τοῦ

Και μονότονοι μὲν παρήρχοντο αἱ ἡμέραι, ἀλλὰ γαλήνιαι και ἰλαραί.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπῆλθεν ἡ ἀνοιξίς. Ἠνέωξα τὸ παράθυρόν μου, ὅπερ ἔμενε κεκλεισμένον ἀφ' ὅτου κατόκησα τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο, και προκύψας εἰς τὰ ἔξω ἀνέπνεον ἐν ἀνέσει τὸν ἀέρα, τὸν ἐπιπολάζοντα ἀείποτε ἀφθόνως ἐν τῇ ὁδῷ τῆς Οὐλμης.

Μετὰ ταῦτα ἀνύψωσα τοὺς ὀφθαλμούς μου πρὸς τὰ παράθυρα τῶν ἀπέναντί μου οἰκιῶν, και τὸ βλέμμα στραφὲν εἰς ἐν ἐξ αὐτῶν, προσηλώθη ἐπ' αὐτοῦ.

Ἀλλὰ τίνας ἐνεκα; τοῦτο δὲν θὰ δυνήθω νὰ σοὶ τὸ εἶπω, ἀναγνώστα, διότι και ἐγὼ τὸ ἀγνοῶ.

Ἴσως διότι ὠραία και ποικιλόχρωμα καρυόφυλλα τῆς Φλανδρίας ἦσαν ἐκτεθειμένα ἐπὶ τοῦ παραθύρου ἐκείνου.

Ἦμην ἐν ἡλικίᾳ καθ' ἣν ἐν ἀνθος διεγείρει μυρίας γλυκεῖας ἰδέας εἰς νεανικὴν καρδίαν, τούτέστιν ἀναμνήσεις οἰκογενειακῶν ἑορτῶν, παιδικῶν εὐθυ-

μῶν, περιπάτων εἰς τὸ κοιμητήριον, ἔνθα ἀνακλύσεται προσφιλές τι ὑποκειμένον, μακαριζμένων ἀνθρώπων, ἅπερ ἐγκλείει ἡ μήτηρ εἰς τὰς ἐπιστολάς της, ἢ ἀνθρώπων τοῦ κήπου ἐν ᾧ ἄλλοτε περιπατοῦμεν, τοῦ ὠραίου κήπου, ὅστις ἐξετείνεται ὀπίσθεν τῆς οἰκίας ἐν ᾗ ἐγεννήθημεν. . . τί ἤξεύρω καὶ ἐγώ: Μία ἀνοδοδὲσμη παρὶστα ὀλόκληρον παρεθόν. Εὐτυχεῖς ἐκεῖνοι δ' οὗς εἶναι εὐώδης καὶ ἄνευ μιάσματος! Ἐμεινα λοιπὸν ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἐν ἐκστάσει, καὶ τέλος, ἠναγκασμένος νὰ ὑπάγω εἰς τὴν σχολὴν, ἐκλείσα τὸ παράθυρον περίλυπος, τὸ ὁμολογῶ, καὶ ἐξήλθον τῆς οἰκίας διευθυνόμενος πρὸς τὴν πλατεῖαν τοῦ Γιανθεύου.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἤμην ἀλλόθρων καὶ ἀπρόσεκτος, ὥστε καὶ τὸ μάθημα τοῦ διδασκάλου ὀλίγον ἤκουσα, καὶ οἱ οἰκοὶ ἐπανήλθον μελαγχολικὸς, ἀδημονῶν καὶ ὄλος δὐσθυμος.

Μοὶ ἐφάνετο ὅτι ἐστερούμην τι, καὶ τοῦτο μοὶ ἐπροξέεινε λύπην.

Διελθὼν τὴν νύκτα ἄυπνος, ἠγέρθη ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου, καὶ πρώτη μου φροντίς ὑπῆρξε νὰ τρέξω εἰς τὸ παράθυρον, νὰ τὸ ἀνοίξω καὶ νὰ ρίψω ἀπληστον βλέμμα πρὸς τὰ ἄνθη τῆς ἀρκτου, ἅτινα ἴσταντο ἐκεῖ μελαγχολικὰ καὶ ταπεινά. Ἀλλὰ τὰνθη δὲν ἦσαν μόνον μεταξὺ τῶν κερωματισμένων κορυφῶν των, διείδον καὶ ὠγρὰν τινα κεραλὴν νεανίδος. Θεέ μου! πόσον ἦτο ὠραία καὶ φαιδρά! Ἦθελεν εἶπει τις ὅτι ἦτο ζωσα εἰκὼν τῆς ἀθωότητος, θελγούσης διὰ τῆς ἀπλότητός της ὡς τὸ μειδίωμα τῆς Ἀρμιδῆς ἐπὶ τῶν χειλέων ἀγγέλου.

Μόλις εἶδον αὐτήν, καὶ ὅμως τοσαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἐντύπωσις ἦν μ' ἐπροξένησεν, ὥστε ἔμεινα ὄλος ἐκστατικός.

— Μαργαρίτα! ἐκραξέ φωνὴ τρέμουσα ἐνδοθεν τοῦ ἀπέναντι δωματίου.

Τὴν φωνὴν ταύτην ἀκούσων τὸ ξυθὸν καὶ ἐξαίσιον πλάσμα ἐγένετο ἄφαντον, ἐγὼ δ' ἔμεινα ἀκίνητος κατεχόμενος ὑπὸ ἐκστάσεως.

II

Ἐπὶ ἓνα μῆνα ἐγειρόμενος καθ' ἐκάστην τὴν αὐτὴν ὥραν, καὶ μόλις ἐνδοῦμενος, ἔτρεχον ἕνα χαιρετίσω τὰ καρυόφυλλα τῆς Φλανδρίας.

Ἐραγε χάριν τῶν καρυοφύλλων ἔτρεχον μετὰ τοσαύτης ἀγωνίας εἰς τὸ παράθυρόν μου, ὅτε ἡ αὐγὴ μόλις ἤρχιζε νὰ ἐπιχρυσῶν τὰς κορυφὰς τῶν στεγῶν; . . .

Δὲν τολμῶ νὰ τὸ βεβαιώσω. Ἡ Μαργαρίτα ἦτο ὠραιότερα τῶν ἀνθῶν, ὧν τὰ στιλπνὰ πέταλα περιεστόλιζον τὸ χαριέν της πρόσωπον.

Αἱ σπουδαί μου ἐν τοσοῦτω σιδεμίαν ὑπέφερον ἐλάττωσιν ἐκ τῆς παραχῆς, εἰς ἣν εὕρισκετο τὸ πνεῦμά μου.

Τὸν Ἰούλιον μῆνα, ὅτε τὰ γειτονικά μου καρυόφυλλα ἤμαζον, ἐλάβον, χάρις εἰς ἰδιαιτέρην εὐνοίαν, τὸ δικηγορικόν μου δίπλωμα.

Δικηγόρος τὴν ἡλικίαν εἴκοσι καὶ δύο ἐτῶν!

Ἐποῖος ἀχανὴς ὄριζον ἠνοίγετο ἐνώπιον τῆς νεανικῆς μου οἴσεως! Ἦμην εἰς τὸν κολοφῶνα τῶν

εὐχῶν μου, καὶ πλήρης εὐτυχίας ἀπῆλθον ν' ἀσπασθῶ τὴν μητέρα μου εἰς Τουρρίαν.

Ἡ μήτηρ μου ἔχαιρεν ἐπὶ τῇ ἐπιτυχίᾳ μου, καὶ διὰ τῶν ἀφθόνων φιλημάτων της ἤθελε νὰ με ἀνταμείψῃ διὰ τοὺς κόπους μου. Ἀλλ' ὅμως ἐβλεπον ἐν αὐτῇ λύπην τινα καινοφανῆ.

— Τί ἔχεις, μήτηρ; ἠρώτησα αὐτὴν ἐκθαμβος.

— Τίποτε, μοὶ ἀπεκρίθη.

— Δι' ἀγάπην Θεοῦ! ἐπανελάθον, ἔσο εὐλικρινὴς μήτηρ. . . Διατί κρύπτεις τὴν αἰτίαν τῶν δακρύων, ἅτινα καὶ παρὰ τὴν θέλησίν σου βλέπω ἀκτινοβολοῦντα ὑπὸ τὰ βλέφαρά σου; Δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ υἱός σου, ὁ καλλίτερος τῶν φίλων σου;

— Καὶ δύνασαι ν' ἀμφιβάλλῃς; Ἀλλ' ἤθελε μοὶ εἶναι πολὺ λυπηρὸν νὰ μετριάσω τὴν χαρὰν μου διὰ τὴν ἐπιτυχίαν καὶ τὴν ἐπιστροφήν σου. . .

— Ὅσον δι' αὐτὸ μὴν ἀνησυχεῖς, ἀλλ' ὀμιλεῖ. . . Ἡ ἀβεβαιότης μοὶ εἶναι μᾶλλον ἀνυπόφορος ἢ ἡ βεβαιότης, ὅσον λυπηρὰ καὶ ἀν εἶναι.

— Θέλω ὀμιλῆσαι λοιπὸν, εἶπεν ἡ μήτηρ μου. Καὶ με ὠδήγησεν εἰς τὸ δάσος τὸ περιστοχίζον τὸν πύργον, ὑπὸ τὴν σκιὰν λευκῆς πασχάλας, καὶ καθίσασά με πλησίον της εἶπε τὰ ἐξῆς:

— Ἐκρηγίσεις τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ὁ κόμης δὲ-Σάλβις, ὁ πάππος σου, ὅστις ἦτο λοχαγὸς τοῦ συντάγματος τοῦ καλουμένου Βασιλεὺς τῆς Πολωνίας, παρασυρθεὶς ὑπὸ τῆς μανίας τῆς καταλαθούσης τοὺς πλείστους τῶν εὐγενῶν τοῦ κράτους, μετηνάστευσεν εἰς Γερμανίαν.

Ὁ κόμης δὲ-Σάλβις χηρεύσας πρὸ πολλῶν ἐτῶν, εἶχεν υἱὸν μονογενῆ, δεκαεξαετῆ τότε τὴν ἡλικίαν. Ἀποκατασταθεὶς δὲ εἰς τι χωρίδιον παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ῥήνου, καὶ ἀδιαφορῶν περὶ τῆς τύχης τῆς πατρίδος του, καὶ διὰ τὰς ἀπαισίας εἰδήσεις, αἵτινες ἀβεβαιῶς πως εἰσεχώρουν εἰς τὴν ἐρημίαν του, ἀριερόθη ὄλος εἰς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ τέκνου του. Ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν δὲ τῶν πατρικῶν φροντιδῶν, ἀνεπτύχθη εἰς τὸν Γεώργιον σπάνια προτερήματα.

Ὁ γαρὸς κόμης φθάσας εἰς τὸ τέμα τοῦ βίου, ἐκλείσεν εὐχαριστημένους τοὺς ὀφθαλμούς, ὡς καταλιπὼν κληρονόμον ἄξιον τοῦ ὀνόματός του, ὅπερ ἦτο ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων καὶ γνωστοτάτων τῆς Γαλλίας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του, ὁ Γεώργιος κατόκει διηκεῖως εἰς τὸ χωρίδιον τοῦ Ἰδάρ' ἀλλ' ὁ μονήρης βίος ἠλλοίωσε τὸν χαρακτήρα του, διότι ἐγένετο τοσοῦτον σκυθρωπός, μελαγχολικὸς καὶ μισάνθρωπος, ὅσον ἦτο ἄλλοτε φειδρὸς καὶ κοινωνικός.

Φέρων τὴν καρδίαν ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ φορῶν δερματίνας περικνημίδας καὶ πάνινον ἐνδύμα, ἔτρεχεν ὀλοκλήρους ἡμέρας εἰς τὰ πέριξ δάση, ἢ ἠγαλούθει τοὺς ἀτάκτους ἐλιγμούς τοῦ Ῥήνου, ἀναπολῶν τὴν μακαριζομένην πατρίδα του καὶ τὰ προσφιλέστατα, ἅτινα εἶχεν ἀπολέσει.

Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ὁ βαρῶνος Ὁθων Μέρβριντζεν, εὐγενὴς τῆς αὐλῆς τοῦ Βερολίνου, ἦλθεν ἕνα διέλθῃ τὸ θέρος εἰς τὸν πύργον τοῦ Βουριγθάλ, μικρὸν ἀπέχοντα τοῦ Ἰδάρ. Συνωδεύετο δὲ ὑπὸ τῆς γυναικός, τῶν υἱῶν, καὶ τῆς θυγατρὸς του Ἐλένης.

Μιὰ τῶν ἡμερῶν ἡ Ἐλένη διεισώθη νὰ παραδιαβάσῃ ἐν λέμβῳ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ τοῦ βρέχοντος τὰ τείχη Βουριγθάλ. Ὁ ἱππότης Ἰωάννης, ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς της, τὴν συνώδευσεν.

Ὅποιαν ποίησιν γενῶσιν εἰς τὴν καρδίαν τὰ κύματα, ἅπερ βέουσι παφλάζοντα μεταξὺ δασῶν καὶ ἐρειπίων!

Ὁ ἱππότης Ἰωάννης, φύσει εὐαίσθητος, ἀφῆκε τὴν κεραλὴν ἐπὶ τοῦ στήθους του, ἀπέσυρε τὰς χεῖρας ἀπὸ τὰς κόπας, καὶ ἀπληστος ἀνέπνευε τὴν αὐραν τῆς ἐσπέρας ἀναπολῶν ἀρχαῖα ποιήματα καὶ γοητικὰ ἀνέκδοτα.

Ἡ δὲ λέμβος, ἐγκαταλειφθεῖσα εἰς μόνην τὴν διάκρισιν τῶν κυμάτων, ἐπλανᾶτο τῇ δε κακίαις, εἰς μέρος μάλιστα ὅπου τὰ βέφυματα εἶναι σφοδρά. Ἀλλ' ἡ Ἐλένη ἐνόησε τὸν κίνδυνον.

— Ἀδελφέ μου, ἀνεβόησεν ἔντρομος, ἡ λέμβος μας κκοπονητίζεται! . .

Ὁ ἱππότης ἀνάνηψας ὡς ἐκ ληθάργου, ἔδραξε τὰς κόπας, καὶ τὰς ἐκίησε με τοὺς μυώδεις βραχιόνάς του· ἀλλ' ἦτο πολὺ ἀργά· τὸ βέφυμα ἐστρέφετο ἀκάθεκτον περὶ τοὺς δύο νέους, καὶ ἡ λέμβος περιδινουμένη ὑπὸ τρομερᾶς δυνάμεως, ἐφαίνετο σκάπτουσα ὑγρὸν τάρον διὰ τε τὸν υἱὸν καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ βαρῶνος Μέρβριντζεν.

Ποῖα λοιπὸν ἀνθρωπίνη δύναμις ἐδύνατο νὰ παλαίσῃ πρὸς τὴν ἀδιάσκοπον καὶ ἀνήλεθ κίνησιν τοῦ βέφυματος!

Μόνη ἀρὰ ἡ ἐπέμβασις τῆς θείας προνοίας ἐδύνατο νὰ σώσῃ τὸν Ἰωάννην καὶ τὴν Ἐλένην. Ἀνθρωπὸς τις ἰστάμενος ὀρθίος ἐπὶ τῆς ὄχθης παρετήρει ἀγωνίων τὴν σκηνὴν τὴν ὀποιαν περιεγράφαμεν.

Ἐφαίνετο δὲ ταλαντευόμενος μεταξὺ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ σώσῃ τοὺς δυστυχεῖς, οὗς ἐβλεπε τρέχοντας τὸν ἔσχατον κίνδυνον, καὶ τῶν κινδύνων εἰς οὗς ἐμελλε νὰ ἐκτεθῇ ἐὰν ἐπεχειρῆ νὰ τοὺς σώσῃ.

Ἀλλ' ἡ φιλανθρωπία ὑπερίσχυσε· διότι ἀπεκδυθεὶς μετὰ σπουδῆς, ἐβρίθη εἰς τὸ ὕδωρ καὶ διευθύνθη βωμάλειως πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς λέμβου.

— Θαβρίετε, ἐκραύγασεν ἐντόνος καὶ ἀταράχως, ὡσανεὶ μὴ προῦκειτο περὶ ζωῆς ἢ θανάτου.

Καὶ κατορθώσας νὰ πλησιάσῃ εἰς τὴν λέμβον ὤθησεν αὐτὴν ἰσχυρῶς ἐνώπιόν του. Μάτην τὸ βέφυμα περιδινούμενον μετὰ πλείονος μανίας, ἠνοίγε τρομερὸν στόμα ἵνα καταπῆ τὴν λέμβον· ὁ ξένος ἔμεινε σταθερὸς καὶ ἀκίνητος ὡς βράχος ἀπ' αἰῶνων στερεωθεὶς ἐν τοῖς ὕδασι.

Ἡ λέμβος ὠθουμένη ὑπ' αὐτοῦ, ἐπλησίαζε βαθμηδὸν πρὸς τὴν ὄχθην, βραδέως μὲν προχωροῦσα ἀλλ' ἄνευ τῆς ἐλαχίστης συγκρούσεως, καὶ μὴ στρεφόμενη περὶ ἑαυτήν. Ὁ ἀγνωστος ἐπεχείρησε τελευταίαν καὶ μεγίτην ἀπόπειραν. Ὁ Ἰωάννης καὶ ἡ Ἐλένη ἐσώθησαν.

Ἐκεῖνος δὲ πρὸς ὃν ὤφειλον τὴν ζωὴν ἦτο ὠραῖος εἰκοσαετής νεανίας, ὅστις ἐμειδίασε πρὸς τοὺς σωθέντας, καὶ ἔστη ὀρθίος ἐντὸς τοῦ ὕδατος ἵνα χαριέντως προσαγορεύῃ αὐτοὺς· ἠθέλησε δὲ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ὄχθην ἀλλ' ἐξαντληθεῖσων τῶν δυνάμεων αἰ-

τοῦ, ἠδυνήθη μόνον νὰ εἰσπυθῆσθαι εἰς τὴν λέμβον· εἰς ἣς τὸ βάθος ἐπέσε λειποθυμῶν. Μετακομίσαντες δὲ αὐτὸν εἰς τὸν πύργον τοῦ βαρῶνος Μέρβριντζεν, περιποιήθησαν μετὰ πολλῆς προθυμίας ἀνεχώρησε δὲ ἐκεῖθεν τὴν ἐπαύριον.

Ἐκτοτε ἐπανήρχετο συχνάκις εἰς ἐπίσκεψιν τῆς κατοικίας, ἣν εἶχεν ἀπαλλάξει τοιοῦτου πέθους. Ἡμέραν δὲ τινα ἐνεκατεστάθη ἐν αὐτῇ σχεδὸν ὡς κύριος, καὶ τοῦτο συνέβη ὅτε ὁ οἰκοδεσπότης τὴν ἤνωσεν ἐπίσημως μετὰ τῆς Ἐλένης· δὲ-Μέρβριντζεν.

— Δὲν ἦσο σύ, μήτηρ, ἡ Ἐλένη δὲ-Μέρβριντζεν, ἠρώτησας;

— Ναὶ με ἀπεκρίθη· καὶ ὁ ξένος ὁ σώσας με ἦτο ὁ Γεώργιος δὲ-Γάλβι. Διετρίψαμεν δὲ ὀλίγον εἰς Γερμανίαν, διότι ἀνεγνωρισθέντος τοῦ πρώτου Ἰπάτου καὶ τροποποιηθείσης ἐντελῶς τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς, ὁ Γεώργιος ἐπανήλθεν εἰς τὴν πατρίδα του.

Τὸν ἠκολούθησα δὲ καὶ ἐγὼ, καὶ ὅτε ἡ κυβέρνησις ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν τὸν πύργον τοῦ Βρούκ, ἐλθόντες κατοικήσαμεν ἐν αὐτῷ.

Πολλὰ ἔτη εὐτυχῆ καὶ εἰρηνικῶς παρήλθον οὕτω· καὶ ὅτε ὁ πατήρ σου παρέδωκε τῷ θεῷ τὴν ἀγαθὴν του ψυχὴν, κατόκουν εἰς Βρούκ, ὅπου ἔρχεσθαι ἐνόησε, τέκνον μου, κατὰ τὰς ὥρας καθ' ἃς σχολάζεις καὶ με παρηγορεῖς.

Ἰλιπίζον, τέκνον μου, ὅτι τὸ γῆρας μου ἤθελε τελειώσῃ ἐνταῦθα, καὶ ὅτι ἀποθνήσκουσα θὰ παρέδιδά τὴν τελευταίαν πνοὴν εἰς τὰς ἀγκάλας σου καὶ ἐν τῷ αὐτῷ θαλάμῳ, ἐνῷ ἀπεβίωσεν ὁ Γεώργιος. . . Ἀλλ' οἴμοι! φοβοῦμαι μήπως συμβῇ τούναντιον.

— Διατί τοῦτο, μήτηρ;

— Ἐπιστολή τις ἐκ Παρισίαν, ἐπιδοθεῖσά μοι τὴν πρώϊαν ταύτην, μοὶ ἀναγγέλλει ὅτι ὁ πύργος τοῦ Βρούκ εἶχε πωληθῆ, καὶ ὅτι ἐπῆλθεν ὁ καιρὸς καθ' ὃν πρέπει νὰ τὸν εξαγοράσωμεν ἢ νὰ τὸν ἐγκαταλείψωμεν εἰς ἀπλαγγχόν τινα δανειστήν.

Ἡ εἰδήσις αὕτη με κατεκεραυνοβόλησεν, ὅχι διότι ἡ ἀπώλεια τῆς μόνης πατρικῆς κληρονομίας με ἔθλιβε· δὲν ἤμην ἀριούνητος πλούσιος ἔχων δικηγορικὸν τίτλον; ἀλλὰ διότι ἐβλεπον τὴν μητέρα μου διωκωμένην ἀπὸ τὸ τελευταίον της καταφύγιον, καὶ ἠναγκασμένην νὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτὸ, ἐνῷ ἐκ τῆς συνθηκῆς καὶ τῶν ἀναμνήσεων κατέστη αὕτῃ τόσον προσφιλές.

III.

Τεθλιμμένος λοιπὸν τὴν ψυχὴν ἀπέδημησα εἰς Παρισίους, ἔχων τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐνεργήσω ὅσον τὸ ἐπ' ἐμοί, ἵνα διατηρήσῃ ἡ μήτηρ μου τὴν ἰδιοκτησίαν της. Τοῦτο ἐγένετο αἰτία νὰ ἀρχίσω μετερχόμενος τὸ ἐπάγγελμά μου, χωρὶς ὅμως νὰ λησμολήσω τὰ ἀγαπητὰ τῆς Φλανδρίας καρυόφυλλα.

Ἐῦρον δὲ αὐτὰ πάλιν ἀπέναντί μου κωμῶντα τὸ αὐτὸ παράθυρον καὶ χαιρετίσας αὐτὰ ὡς ἀρχαίους γνωσμούς, τὰ ἐθαύμασα χαίρων ὅτι τὰ ἀνεύρισκον θελκτικὰ καὶ χαριέντα ὡς ἄλλοτε.

— Ἐρὰ γε διέμεινε καὶ ἡ Μαργαρίτα πάντοτε

ἡ ἰδίᾳ καθ' ἄπασαν τὴν ἀπουσίαν μου; ἔλεγον καθ' ἑαυτόν.

Ἦ τύχη μοι ἀπεκρίθη.

Ἡ Μαργαρίτα ἐνερανίσθη εἰς τὸ παράθυρον ἡ ξανθὴ τῆς κόμη ἐκυμάτιζε περίξ τῆς ἀγγελικῆς κεφαλῆς τῆς, καὶ μειδίμα τερπνὸν διέστειλε τὰ βροδοκύματα χεῖλη τῆς ἔλθοῦσα δε πρὸς τὰ καρυόφυλλα, ἔκυψε τὴν μεγαλοπρεπῆ προτομήν τῆς, καὶ κατέθετο μύρια φιλήματα ἐπὶ τῶν γλοερῶν ἀνθέων.

— Διατί νὰ μὴ εἶμαι καρυόφυλλον; εἶπον κατ' ἑμαυτόν.

Μετὰ τὰ φιλήματα, ἀνασηκώσασα τὸ κομψὸν ἐκ μελαίνης ὄρους κιβώτιον, ὅπερ περιεῖχε τοὺς ὠραίους συντρόφους τῆς, τοὺς παρετήρησεν ἐκ τοῦ πλησίον, μετὰ τῆς αὐτῆς σπουδῆς ἦν δεικνύει μήτηρ πρὸς τὰ τέκνα τῆς.

Ἄφρονς ἡ λεπτὴ καὶ τρέμουσα φωνὴ ἦν εἶχον ἀκούσαι ἄλλοτε, ἀντήχησεν ἐκ νέου εἰς τὸ ἐνδότερον τῆς οἰκίας.

Ἦ φωνὴ αὕτη ἐκάλεε τὴν Μαργαρίταν.

Ἡ νεανὺς ἐσκίρτησε, καὶ σπεύδουσα νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν πρόσκλησιν ἀφῆκε τὸν θησαυρὸν τῆς.

Τὸ κιβώτιον ἔπεσε βαρέως εἰς τὴν ὁδὸν καὶ συνεστρίβη, τὰ δὲ καρυόφυλλα διασκορπισθέντα τῆδε κακίως, ἐστύλισαν τὸ ἔδαφος.

Ταλαίπωρος Μαργαρίτα! ἄθλια ἄνθη!

Δύο βάρεα καὶ θερμὰ δάκρυα ἐκύλισαν ἐπὶ τῶν παρειῶν μου. Ἡ γείτων μου, μείνασα ὡς ἀπολελιθωμένη καὶ βεθυσιμένη εἰς τὴν θλίψιν, ἀνήγειρε μετὰ μικρὸν τὴν κεφαλὴν καὶ εἶδε τὰ δύο συμπαθητικὰ δάκρυά μου.

Οἱ γαλανοὶ ὀφθαλμοὶ τῆς ἔλαβον ἀρίστην ἔκφρασιν ἀγαθότητος καὶ εὐγνωμοσύνης· μετὰ δὲ ταῦτα, ἐρυθρὰ καὶ τεταραγμένη, κλείσασα τὸ παράθυρον ἀνεχώρησε.

Μόλις δὲ ἐκλείσῃ τὸ παράθυρον καὶ κατέβη δρομῆος εἰς τὴν ὁδὸν παρετήρησα περίξ ὡς ἂν διανοοῦμαι νὰ πράξω τι κακόν, καὶ ἰδὼν τὰ πάντα ἔρημα, ἔκυψα καὶ συνέλεξα εὐλαβῶς ὅλα τὰ λείψανα τῶν ἀτυγῶν τῆς Φλανδρίας καρυόφυλλων.

Πολλὰ ἔτη παρελήθη ἀπὸ τῆς παιδαριώδους καὶ ποιητικῆς ταύτης πράξεως· ἀλλ' ὅμως ἀνκνήστω, εἴποτε ἔλθῃ εἰς ἐπίσκεψιν τῆς κατοικίας μου ἐνθα ἐγκάρδιος φιλοξενία σὲ περιμένει, θέλεις ἰδεῖ ἀποθεμιμένους εἰς θλίψιν ἐβενίνην ξηρὸς καὶ ὁμως ζωνταὺς δι' ἐμὲ τοὺς κλώνας, οὓς συνέλεξα ἐκ τῆς ὁδοῦ τῆς Οὐλμης.

Ἀφ' οὗ συνέλεξα ἀκριβῶς τὰ ἄνθη, ἤρχισα ν' ἀναλύω τὰ αἰσθητικὰ τὰ περιλαμβανόμενα εἰς τὸ βλέμμα τῆς Μαργαρίτας, ὅτε προσηλώθη ἐπ' ἐμοῦ. Καὶ εὗρον ὅτι ἠρμήνευε σεμνὴν εὐγνωμοσύνην, ἀπλότητα παρθενικὴν . . . καὶ τίποτε περιπλέον. Εἰς ἐμὲ δὲ ἐπῆλθεν εἰς μόνος λογισμὸς. Νὰ ἰδυνάμην ν' ἀντικαταστήσω τὸ δροῖνον κιβώτιον, τὸ πρὸ μιᾶς ὥρας περιέχον τὰ κειμήλια τῆς χαριστάτης μου γείτονος!

Ὁ λογισμὸς οὗτος ὅστις ἐπῆλθε κατ' ἀρχὰς ὡς ἀστραπή, ἔλαβε μονιμότητα, κατέστη ἰδέα σταθερὰ

καὶ μοι ἐφαίνετο ὅτι ἐν ἔμενον κωφὸς εἰς ὅ, τι μοι ἔλεγε θὰ ἐγινόμην σκληρὸς, ἀχρῖστος καὶ ἔνοχος.

Ἐγὼ, ἔνοχος πρὸς τὴν Μαργαρίταν! . . . ἀδύνατον!

Ἐνδυθεὶς λοιπὸν μετὰ σπουδῆς ἔδραμον ὡς παράφρων πρὸς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀνθέων, καὶ μεταβαίνων ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην ἀνοποῦλαιναν παρετήρουν τοὺς καλάθους τῶν. Οὐδὲν! ἀδύνατον νὰ εὗρω καρυόφυλλα τῆς Φλανδρίας τόσον μεγαλοπρεπῆ, ὡς ἐκεῖνα ὧν διατήρουν τὰ λείψανα.

Ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς τῶν Ἀνθέων, ἦλθον εἰς τὴν πλατείαν τοῦ Ἀΐου-Σουλπικίου, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ τίποτε. Μετέβην εἰς τὴν πλατείαν τοῦ Ναοῦ, πλησίον τῆς Μεγάλης Βρύστως (Château d'Eau), ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ οὐδὲν εὗρον.

Οὐδέποτε μαθηματικὸς καταγινόμενος εἰς τὴν λύσιν δυσκόλων προβλημάτων, συνηθάνθη ἀγωνίαν ὁμοίαν τῇ ἰδικῇ μου. Ἐπεσκεπτόμην ὅλα τὰ ἐργαστήρια, ὅπου καὶ γαλλικὰ καὶ ἐξωτικὰ ἄνθη ἐπιδεικνύονται μεγαλοπρεπῆ, καὶ πανταχοῦ ἐζήτησαν τῆς Φλανδρίας καρυόφυλλα, διπλᾶ, τριπλᾶ, τετραπλᾶ καὶ κ.ο.κ.

Ἄλλα πανταχοῦ μὲ ὑπελάμβανον ὡς μανικόν.

Κεκομηκὸς καὶ ἀπληπισμένος ἐπῆλθον εἰς τὴν συνοικίαν μου.

Διερχόμενος δὲ τὴν ὁδὸν Δελφίνος, εἰσῆλθον, ὡς εἰς τελευταῖον καταρῦγιον, εἰς εὐτελὲς ἀνοποῦλαιον.

— Καρυόφυλλα τῆς Φλανδρίας; ἤρώτησα, ἔχετε τῆς Φλανδρίας καρυόφυλλα;

— Ἴδού, κύριε, μοι ἀπεκρίθη πολὺσαρκὸς τις καὶ εὐρωστὸς γραικ, κοκκινωτέρην τὴν ῥίνα ἔχουσα ἢ τὸ χροῖμα τῶν λειπίων. Καὶ διὰ τοῦ λιχανοῦ μοι ἔδειξε σκοτὸν νῆν τινὰ γωνίαν ἐν ἧ δωδεκά, ἀνοποῦλων ἀγγεῖων παρίστανον θέαν λυπηροτάτην.

Ἐπεθώρασα ταῦτα ἀλληλοδιαδόχως καὶ ὡς ἀλχημιστὴς ἀνακαλύψας τὸν φιλοσοφικὸν λίθον, ἀνεκράυγασα·

— Εὐρηκα! εὐρηκα!

Καὶ ἐπέθηκα τὴν χεῖρα ἐπὶ ἀνθέων ἀπαρράλλκτων ὡς τὰ τῆς Μαργαρίτας.

Ἦ ἔμπορος, ὡς προείπον, δὲν ἦτο οὔτε ἀξιέραστος οὔτε γοητευτικὴ· ἀλλ' ἐν τῇ παραφορᾷ τῆς χαρᾶς μου, εὗρον αὐτὴν θαυμασίως ὠραίαν, ὥστε τὴν ἐφίλησα ἀποτόμως ἐπὶ τῶν ἐρυθροῦτων παρειῶν τῆς.

— Τί κάμνεις, ἀχρεῖς; εἶπεν ἡ καλὴ γυνὴ ἐκπλαγίστα ἀπὸ ἐνδειξιν εἰς τὴν οὐδύλως ἦτο εἰθισμένη.

— Πόσου τιμῶνται τὰ ἄνθη ταῦτα, κυρία;

— Παρατηρήσατε πρῶτον πόσον εἶναι δροσερὰ ἡ δρόσος λάμπει ἐπὶ τῶν φύλλων τῶν.

— Ἀδιάφορον . . . Ἦ τιμὴ;

— Εἰς τὸν καλὸν καιρὸν, δέκα φράγκα.

— Εἰς τὸν κακὸν λοιπὸν διπλάσια. Λάβετε εἰκοσι, ἀπεκρίθη, καὶ ἀφῆσάτε με ν' ἀπέλθω.

— Ὑπάρχει διαφορά μεταξύ κακῆς καὶ κακῆς ἐποχῆς; . . . ἡ σημερινὴ δὲ εἶναι ἀθλιωτάτη.

Ἄοιπὸν . . .

Ἄλλὰ πρὶν τελειώσῃ τὸν λόγον τῆς, ῥίψα καὶ ἔ-

τερον εἰκοσάφραγον τὴν ἀπόθησα ἀποτόμως καὶ ἔσπευσα πρὸς τὰ ἔξω.

Ἡ διαγωγή μου αὕτη βεβαίως θὰ τὴν ἐξεπλήξε, καὶ πρὸ πάντων τὸ φίλημά μου.

Ἐβενουργὸς τις τῆς συνοικίας μοι κατεσκεύασε ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ μέλαν δροῖνον κιβώτιον ἀπαρράλλκτον ἐκείνου, ὅπερ συνεχῶς εἶχον ἰδεῖ ἐπὶ τοῦ παραθύρου τῆς Μαργαρίτας· ἀπέθεσα ἐν αὐτῷ μετὰ πολλῆς προοχῆς τὰ καρυόφυλλα, καὶ χαιρὸν ἐπαῆλθον εἰς τὴν ὁδὸν τῆς Οὐλμης. Ἦτο μεσονύκτιον, πάντα ἠσύχρον εἰς τὴν φιλήσυχον συνοικίαν μου.

Ἡ Μαργαρίτα τὴν ὥραν ἐκείνην θὰ ἔβλεπε κατ' ὄναρ τὰ φίλητά ἄνθη τῆς.

Πόσον ὅμως θὰ ἐκπλαγῆ ὅταν τὸ πρῶτ, ἐρχομένη εἰς τὸ παράθυρον, κατὰ τὴν συνήθειάν τῆς, θὰ ἴδῃ ὡς ἐκ θαύματος ἀναστίντα τὰ ἄνθη τῆς . . . θὰ τὰ λάβῃ ἐντὸς τῶν λευκῶν καὶ λεπτῶν τῆς χειρῶν . . . θὰ τὰ παρατηρήσῃ ὡς ἀγνωστα . . . θὰ τὰ δροσίση μὲ σταλαγμοὺς δακρύων . . . καὶ ἐνθυμουμένη ἐμὲ ἔσως θὰ καταδεχθῇ νὰ μὲ παρατηρήσῃ ὡς χθές!

Ἡ ἰδέα αὕτη μὲ ἐνεπάρρυνεν ἐπατήσα εἰς τὰς κιγκλίδας τοῦ ἀρτοποιοῦ, ὅστις ἐκάθητο εἰς τὸ ἰσόγειον, ἐστηρίχθη καλῶς εἰς αὐτὰς, καὶ ἀναβὰς κατάρρωσα νὰ θέσω τὸ κιβώτιον εἰς τὸ παράθυρον τῆς Μαργαρίτας.

Ἡ δὲ κατάβασίς μου ἐγένετο ταχύτερα τῆς ἀναβάσεως καὶ αὐτίως ἔδραμον εἰς τὸ δωμάτιόν μου.

Εἶτε διότι ἡ πράξις μου ἦτο ἐπιλήθιμος, εἶτε διότι ἡ λύπη μὲ εἶχε ταραξεί, μόλις περὶ τὸ πρῶτ ἠδυνήθη νὰ κλείσω τοὺς ὀφθαλμούς.

IV.

Ἦ θυρωρὸς μου, ἐπιστημότερα τῶν συναδέλφων τῆς, αἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τρέφουσι ψιττακὸν ἢ γαλῆν, ἀνέτρεψε μεγαλοπρεπῆ ἀλέκτορα, οὐτινος ἡ πρωϊνὴ καὶ ἐναρμόνιος ὠδὴ ἀπῆλπιζε τοὺς γείτονας.

Αὕτη ἐξύπνισε καὶ ἐμὲ.

Ὡς τρελὸς ἦλθον εἰς τὸ παράθυρον, καὶ κρυβείσθην τοῦ προπετάσματος, ἀνέμενον νὰ ἴδω τὴν σκηνὴν ἣν εἶχον πλάσει εἰς τὴν φαντασίαν μου.

Ἄλλ' ἐπὶ πολὺ ἐπερίμενον.

Τέλος ἐφάνη ἡ Μαργαρίτα σοβαρὰ καὶ ἐμφροντις· ὅ, τι εἶχον προῖδε συνέβη τὴν λύπην τῆς δ' ἐδέχθη ἐκπληξίς, μετὰ ταῦτα, χαρὰ ἀκτινοβόλος ἔλαμψε ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς, εἶτα αἱ κυαναὶ κόραι τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ἐστράφησαν βραδέως πρὸς τὸ παράθυρόν μου, ὡς θὰ ἐστρέφοντο πρὸς τὸ ἅγιον βῆμα εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἰς θεῖγμα εὐγνωμοσύνης καὶ εὐχαριστήσεως, καὶ λεπτόν ἐρύθημα ἐφάνη ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς.

Ἦτο ὠραία ὡς ἡ Θεοτόκος ἐνώπιον τῆς ὁποίας ἐγονυπέτου ἡμέραν τινὰ εἰς ναόν τινὰ τῆς Ῥώμης, ὅν ὁ Καρδάρχιος εἶχε κοσμήσει διὰ τῶν ἀριστουργημάτων του.

Τὴν ὥραν ἐκείνην ἔχαιρον χαρὰν ἀνεκλάλητον. Ἦ εὐχαριστήσις, ἣν ἐπροξένησα εἰς τὴν ἀθίαν παρθένον ἐμελλε νὰ λογιθῆ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὡς ἀγαθὴ

πράξις. Δὲν ὑπάρχει παντοῖων εἰδῶν ἀγάπη, καὶ ἡ χεὶρ ἡ δίδουσα ἐλεημοσύνην δὲν εἶναι εὐσεβεστέρα, θεαροσώτερα τῆς παρηγορούσης χειρὸς.

Ἄλλ' ἡ χαρὰ μου ὑπῆρξε βραχεῖα· διότι δευτέρον τι ὑποκείμενον ἦλθε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν σκηνὴν, ἣς ἦμην ὁ μόνος θεατῆς.

Οὗτος ἦτο νέος τις ὀλίγον πρεσβύτερός μου. Οἱ κανονικοὶ καὶ εὐγενεῖς χαρακτῆρες τοῦ προσώπου του, ἦσαν μὲν παραπλήσιοι τῶν χαρακτῆρων τῆς Μαργαρίτας, ἐνέφαινον ὅμως εὐστάθειαν, ὑπερηφάνειαν καὶ θράσος, ἅτινα ἀφῆσαν ἀπ' αὐτοῦ τὸ νεανικὸν θέλγητρον, ὅπερ ἐπέλαμπεν ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς νεανίδος.

Οὗτος, ὡς ἐφαίνετο, ἦτο ἀδελφός τῆς.

Τὸ πρῶτον κίνημά του ὑπῆρξε νὰ λάβῃ ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς τὸ τῶν καρυόφυλλων κιβώτιον, ὃ κατέθεσεν ἐπὶ τραπέζης. Ἐπανελθὼν δὲ μετὰ ταῦτα, σοβαρὸς καὶ ἀγέρωχος τὸ ἦθος, ἔλαβε τὴν χεῖρα τῆς Μαργαρίτας, καὶ τὴν παρετήρησε σιωπῶν ἐπὶ τινὰς στιγμάς.

Τὴν σιωπηλὴν ταύτην ἐρώτησιν, ἥτις τὴν ἔκαμνε νὰ ἐρυθρίασῃ ἀπὸ στενοχωρίαν, διεδέχθη ζωηρὸς διάλογος. Ὁ ἀδελφός ὠμίλει σφοδρῶς, αἱ δὲ χειρονομίαι του ἐδείκνυον τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν κριτοῦ.

Τοῦτο διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ, ἐγὼ δ' ἐν τοσούτῳ ὑπέπερον μεγάλην βίασιν. Τέλος ἡ γείτων μου ἐξέτεινε τὸν δάκτυλον πρὸς τὸ παράθυρόν μου, καὶ τὸ ἰδικόν τῆς ἐκλείσθη ἀμέσως· δὲν εἶδον πλέον οὐδέν.

Ἐν ᾧ ἐζήτησαν τὴν λύσιν τούτου τοῦ ἀνεξηγήτου αἰνίγματος, ἐκρουσέ τις τὴν θύραν μου σφοδρῶς.

Ἐγὼ δὲ σπεύσας ἤνοιξα αὐτήν· ἀλλὰ κατὰ πληκτοῦς ὠπισθοδρόμησα.

Ἦτο ὁ ἀδελφός τῆς Μαργαρίτας! . . . φέρων τὰ καρυόφυλλα τῆς Φλανδρίας.

V.

— Κύριε, μοι εἶπεν ὁ Γεράρδος οὐ τὸ ὄνομα ἔμαθον μετὰ ταῦτα, μὲ παρεκάλεσεν ἡ ἀδελφή μου νὰ σὰς ἐγγχειρίσω ταῦτα.

— Ἡ ἀδελφὴ σας! . . . δὲν ἔλαβον τὴν τιμὴν, κύριε, νὰ τὴν γνωρίσω.

— Τόσω καλλίτερα, διότι εἰς τὸ ἐξῆς θ' ἀπέχετε ἀπὸ τὸ νὰ προσφέρετε αὐτῇ τοιαῦτα δῶρα, τὰ ὅποια δὲν μ' εὐχαριστοῦσιν.

— Ἄλλὰ μοι φαίνεται! . . .

— Καὶ εἰς ἐμὲ φαίνεται ὅτι μεταξὺ γειτόνων ὑπάρχουσι τρόποι γνωριμίας, οὐχὶ ὅμως διὰ τῆς ἀναβάσεως τῶν κλιμάκων καὶ τῆς ἀδιακρισίας . . . Μὴ δοκιμάζετε ν' ἀρνηθῆτε τοῦτο, κύριε, ἡ αὐτὰ δέλφη μου μ' ἐβεβαίωσεν ὅτι τὰ ἄνθη ταῦτα ὑμεῖς τὰ προσεφέρετε· δὲν συνειθίζει νὰ ψεύδεται.

— Ἐστῶ, ὁμολογῶ τοῦτο· ἀλλὰ ἐπραξα ἄρα γε ἐγκλημα ἐναποθέτων τὸ κιβώτιον ἐπὶ τοῦ παραθύρου τῆς ἀδελφῆς σας;

— Ἐπράξατε ἐγκλημα, ὅπερ πράττει ὅστις ἐκὼν ἢ ἄκων ἐν γνώσει ἢ ἐν ἀγνοίᾳ διακινδυνεύει τὴν ὑπόληψιν ἐντίμου γυναικός.

— Τοῦτο ὑπερβαίνει πᾶν ὄριον, ἀνεφώνησα παρωργισμένος.

— Τῶντι ὑπέλαβον ἀταράχως καὶ μηδὲ ὡς

μεταβαλὼν τὸν βραδὺν καὶ ὄξυν τόνον τῆς φωνῆς του, ὅσον ὑπερβαίνει πᾶν ὄριον, κύριε, ὥστε ἀναγκάζομαι κατὰ χρέος νὰ σὰς ζητήσω ἰκανοποίησιν ἐλπίζω ὅτι εἰσθε ἀρκούντως γενναῖος ὅπως μ' ἐνωσάτε καὶ μοὶ ἀποκριθῆτε.

— Καὶ τί ἄλλο δύναμαι νὰ σὰς εἶπω, κύριε, εἰμὴ ὅτι ὁ σκοπὸς μου ἦτο ἀγνός, καὶ ἡ πράξις μου εἰλικρινής. . . Πρὸς Θεοῦ! ὅποια εἶναι αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ κόσμου, ὅποταν ἡ ἐκδούλευσις νομίζεται ὕβρις!

— Δὲν γνωρίζω τί φρονεῖτε περὶ τοῦ κόσμου, οὔτε ἐάν ἡ ἀγνοία ὑμῶν εἶναι ἀληθής ἢ ἐπίπλαστος. Ἐλάχιστα θεωρῶ ταῦτα· κυρίως ὅμως πρέπει διὰ τοῦ ζήλου νὰ ἰκανοποιησθε τὴν ὕβριν, καὶ ἐλπίζω ὅτι δὲν θέλετε τὸ ἀποποιηθῆ.

Ἦμην τεταρχημένος ἡ λύσις ἦν ἐλάμβανεν αὐτὴ ἢ περιπέτειά τοῦ ἀπροσδόκητος. Ἀνέστην ἐντούτοις γενναῖως, καὶ ἡ πρὸς τὴν κοινωνικὴν ἐθιμοταξίαν ἀπειρία μου δὲν ἦτο τοιαύτη, ὥστε ν' ἀποποιηθῶ πρόκλησιν ὅσον βραχὴν καὶ ἐπότομον.

Καθὼς πᾶς φρόνιμος ἄνθρωπος, θεώρουν τὴν μονομαχίαν, ὡς πόντον ἢ μονομαχία θεωρουμένη ὑπὸ γενικωτέρων ἐποψιν κατέστη ἀνωμαλία, ἀναχρονισμὸς οἰκτρὸς μᾶλλον ἢ ἀναγκαῖος, ὡς πρὸς τὴν τιμὴν.

Ἀλλὰ πῶς ἠδυνάμην ν' ἀρνηθῶ τοῦτο εἰς τὸν ἀδελφὸν τῆς Μαργαρίτας, ἥτις ἴσως ἤθελε μὲ καταφρονήσει ἀφ' οὗ μ' ἐνόμισε τίμιον;

— Κύριε, ἀπεκρίθην μετὰ μικρὸν διασταγμὸν, σὰς ὁμνῶ ὅτι οὐδέποτε λογισμὸς ἐπιλήψιμος ὡς πρὸς τὴν Κ. Μαργαρίταν κατέβη εἰς τὴν κεφαλὴν μου. Ἡ τιμιότης μὲ ὑπαγορεύει ταύτην τὴν διακοίνωσιν· ἐάν δὲ σὰς φρίνεται ἀνεπαρκής, ἔτοιμος εἶμαι εἰς ὅ,τι ἐπιθυμεῖτε.

Φαίνεται ὅτι ὁ ξένος συνεκινήθη ἐκ τῆς ἀληθείας τῶν λόγων καὶ τῆς ἀπλότητος τῆς ὑπερασπίσεώς μου. Ὅπωςδὴποτε ἡ ἀγγελικὴ ἀγαθότης τῆς Μαργαρίτας, ἐφάνη ἐπὶ τοῦ προσώπου του· καὶ μετὰ δυσκολίας ἐκράτησε τὴν χεῖρά του ἐτοιμὴν νὰ θλίψῃ τὴν ἐμὴν. Ἡ ἀνατροπὴ ὅμως, καὶ αἱ προλήψεις τῆς κοινωνίας, ὡς φαίνεται, τὸν παρέσυρον.

— Αὖριον, μοὶ εἶπε, θέλω λάβει τὴν τιμὴν νὰ πέμψω τοὺς μάρτυράς μου· λάβετε τὴν καλοσύνην νὰ εἰδοποιήσῃτε καὶ ὑμεῖς τοὺς ἐδικούς σας.

Μετὰ ταῦτα χαιρετίσας με πᾶν εὐγενῶς, ἐξῆλθεν ἐγκαταλιπὼν τὰ καρυόφυλλα τῆς Φλανδρίας ἐπὶ τοῦ σκαίου, ἐφ' οὗ εἰσερχόμενος τὰ εἶχεν ἐναποθέσει.

Ἄ! ὕπερθεορῶσα ἀγωνιῶν, ἡ εὐτυχία μου, ὑπερβολικὴ οὕσα, δὲν ἠδύνατο νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολὺ. . . Ἡ θέλλα ἐκρήγνυται πολλάκις ὅταν ὁ οὐρανὸς ᾄσῃ καυνοῦς!

Διήλθον τὴν ἡμέραν γράφων πρὸς τὴν μητέρα μου καὶ πρὸς τινὰ δικηγόρον, εἰς ὃν ἀνέθηκα τὴν περὶ τοῦ πύργου τοῦ Βρουκ ὑπόθεσιν· ἐνθ' ὃ ἐλάμβανον τὰς ἐπιστολάς ἵνα τὰς φέρω εἰς τὸ ταχυδρομεῖον, οἱ ὀφθαλμοί μου ἀπῆντησαν, κατὰ τύχην, τὴν ση-

μείωσιν τοῦ ὀνόματός του τὸ ὅποῖον ὁ ἀντίπαλός μου μοὶ εἶχεν ἀφήσει εἰς ἀντάλλαγμα τοῦ ἐμοῦ.

Ἐπισθοδρόμησα βήματά τινα, καταπλεγείς καὶ τυφλωθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀπροσδοκίτου ὀνόματος ὃ ἀνέγνων.

Τὸ γραμμάτιον ἔφερε γοητικὸς ἐγράμμασι, τὸ ὄνομα

« Γεράρδος Γωτιέ. »

Τὸ ὄνομα τοῦ ἀγνώστου τοῦ ἀπαιτοῦντος τὴν κληρονομίαν μου!

Ἀνατραφεὶς μὲ αἰσθήματα θεοσκευτικὰ, συνειθίσασαι παιδιόθεν νὰ ἐπικαλῶμαι εἰς πᾶσαν περίπτωσιν τὴν θεῖαν δύναμιν, εἶδον εἰς ταύτην τὴν ἀπρόοπτον σύμπτωσιν φανερόν σημεῖον τοῦ Κυρίου. Πλησθεὶς ἐλπίδων ἔλεγον κατ' ἐμαυτὸν· — Νὰ ἠδυνάμην ν' ἀφροπλίσω τὸν ἀνταγωνιστὴν μου, νὰ θέσω αὐτὸν ὑπ' ἐμὲ, νὰ βοηθήσω αὐτὸν ν' ἀνεγερθῆ, εἶτα πορευθεὶς πρὸς τὸν πατέρα του νὰ εἶπω αὐτῷ·

— Ἐρείσθην τοῦ υἱοῦ σου· εἰς ἀνταμοιβὴν μὴ διαφιλονεικῆτε τὸ ἄσυλον τῶν γηραιῶν ἡμερῶν τῆς μητρός μου.

Τοιαύτην ἔχων ἐλπίδα ἀνέμενον ἀρόβως τὴν ἐπαύριον.

VI.

Ἡ ἐπαύριον ἦλθεν ὀμιχλώδης καὶ μᾶλλον ζοφερά. Ἠγέροθην κατὰ τὸ σῆμα, ἀλλὰ δὲν ἐπλησίασα εἰς τὸ παράθυρον. Τὸ θέλητρον, ὅπερ ἄλλοτε εὐρισκον ἐπ' αὐτοῦ ἐξέλιπε· καὶ μὲν ἠδυνάμην νὰ θυμώσω εἰς τὰ καρυόφυλλα τῆς Φλανδρίας· ἀλλὰ τὰ χθὲς τόσον φαιδρὰ καὶ ἀκτινοβόλα, ἦσαν ὡχρὰ ἐν τῷ δωματίῳ μου.

Δύο τῶν συμμαθητῶν μου, μεθ' ὧν εἶχον συσχετισθῆ εἰς τὴν νομικὴν σχολήν, ἦλθον καὶ διεσκέδασαν τὴν μελαγχολίαν μου.

Παρακληθέντες δὲ ὑπ' ἐμοῦ ἵνα μοὶ χρησιμεύωσιν ὡς μάρτυρες, συνήνεσαν εὐχαρίστως εἰς τὴν πρόσκλησίν μου.

Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ οἱ μάρτυρες τοῦ Γεράρδου μᾶς συνήντησαν. Οἱ τέσσαρες νέοι διέταξαν τὰ τῆς μονομαχίας. Ὁ ἀντίπαλός μου, ὡς προσβληθεὶς καὶ ἔχων τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς τῶν ὄπλων, ἐξελέξατο τὸ ξίφος.

Ἡ διαμάχη ἐμελλε νὰ ἐξυκολουθήσῃ μέχρις αἵματος, διότι ἡ ὑπόθεσις δὲν ἐφαίνετο τοσοῦτον σοβαρὰ ὥστε νὰ ὑπερβῶμεν τὸ ὄριον τοῦτο.

Οὕτω λοιπὸν, συμφωνηθέντων τῶν ὄρων, οἱ μάρτυρες τοῦ Γεράρδου, ἀνεχώρησαν ὑποσχεθέντες ἡμῖν συνέντευξιν περὶ τὴν ἕκτην ὥραν τῆς ἐσπέρας, εἰς μέρος ὠρισμένον τοῦ δάσους τῶν Βιγκεννῶν.

Περὶ τὴν πέμπτην καὶ ἡμίσειαν ὥραν, ἐγὼ τε καὶ οἱ δύο ἐταῖροί μου, διήλθομεν ἐρ' ἀμάξης τὴν πόλιν τοῦ Θρόνου (Throne)· περὶ δὲ τὰς εἴς παρὰ τέταρτον, ἐφθάσαμεν εἰς τὸν τόπον τῆς συνεντεύξεως.

Τὸ μέρος, θαυμασιῶς ἐκλεγθὲν, ἐσχημάτιζε κύκλον περιστοιχίζόμενον ὑπὸ ἀδιαβάτων θάμνων.

Τὸ ἔδαφος ἦτο ὀμαλὸν καὶ ξηρὸν, ὥστε ὁ πῶς

δὲν ἠδύνατο νὰ ὀλισθήσῃ, καὶ ἡ παντελής ἐλλείψις τῆς χλόης ἀποκαθίστα ἀδύνατον πᾶν πρόσκομμα ἐν περιπτώσει πηδήματος.

Ἡ ἕκτη ἤχησεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Βιγκεννῶν. Ὁ Γεράρδος καὶ οἱ μάρτυρες αὐτοῦ, ἐξῆλθον τοῦ δάσους.

Μᾶς ἐχαιρέτισαν δὲ εὐγενῶς, καὶ ὁ Γεράρδος λαβὼν τὸν λόγον εἶπεν εὐθύμως·

— Συγγνώμη, κύριοι, διότι ἀργοπορήσαμεν. Εἶτα στραφείς πρὸς με, ἐπρόσθεσε μὲ τόνον διάφορον·

— Κύριε δὲ Σάλβα, ἐπιτρέπεται μοὶ νὰ πιστεύσω, ὅτι καὶ τοὶ διχονοῦσῶν τῶν οἰκογενειῶν μας, δὲν ὑποπέψασθε τὴν τιμιότητα τῆς προκλήσεώς μου.

— Ἀναγνωρίζω μάλιστα ἐκουσίως ὅτι ἐπράξατε ὡς εὐγενῆς, ἀπεκρίθην, διότι χθὲς ἀκόμη δὲν ἐγνωρίζαμεν ἀλλήλους οὐδ' ἐξ ὀνόματος.

— Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ὑπέλαβεν ὁ Γεράρδος, οὐδὲν τὸ καλῶν ἡμᾶς νὰ ἐπισπεύσωμεν τὸ τέλος.

Διαρκούντος τούτου τοῦ διαλόγου, οἱ μάρτυρες ἡμῶν ἐμέτρησαν τὰ ξίφη, τὰ ὅποια λαβόντες ἤρχισαμεν τὴν μονομαχίαν.

Παραλείπω, φίλοι ἀναγνώσταί, τὰς λεπτομερείας ταύτης τῆς μονομαχίας, ἐξ ἧς πλείστοι ἕτεροι συνάδελφοί μου ἤθελον ὠφελῆθῃ, ἵνα κάμωσιν ἐνδείξεις τῶν γνώσεών των περὶ τὴν μονομαχίαν. Ἐάν εἶμαι μετριοφρονέστερος ἐκείνων, λόγοι εἰς ἐμὲ γνωστοὶ μὲ ὑποχρεοῦσι εἰς τοῦτο. Ἄλλως τε, τί μέλουσιν εἰς τὸν ἀναγνώστην τὰ κτυπήματα καὶ τὰ στρατηγήματα;

Ἄρκει νὰ γνωρίσῃ ὅτι ὁ Γεράρδος καὶ ἐγὼ ἤμεθα ἐπίσης ἐπιτήδειοι καὶ ὅμως ἐπληρώθη κατὰ τὴν τρίτην προσβολὴν τοῦ ἀντιπάλου μου.

Ἐπεσα βαρέως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ ὁ Γεράρδος ἔδραμε γενναῖως εἰς βοήθειάν μου.

Ὡς υἱὸς ἰατροῦ αὐτὸς, ἠδυνήθη νὰ βεβαιωθῇ εὐκόλως περὶ τῆς βαρύτητος τῆς πληγῆς μου. Ὁ σίδηρος διελθὼν διὰ τοῦ ἀριστεροῦ μαστοῦ, διέσχισε τὴν πλευρὰν καὶ ἤγγισε τὴν καρδίαν.

Ἡ πληγὴ ἦτο θανατηφόρος· ὁ νέος τὸ ἐνόησε, καὶ ἡ λύπη του ὑπῆρξεν ἀπειρος.

Μὲ ὄλας δὲ τὰς ὀδύνας καὶ τὸ αἷμα τὸ ἀναβαῖνον μέχρι τῶν χειλέων, διατήρησα ὄλας μου τὰς αἰσθήσεις.

Ἡ ἀπελπισία ἦν ἡσθάνετο ὁ Γεράρδος μὲ συνεκίνησεν ἐκ βάθους καρδίας· ἔδραξα τὴν χεῖρά του καὶ τὴν συνέσφιγγα διὰ τῆς ἰδικῆς μου. . . ἥτις ἦτο ψυχρά.

— Μὴ λυπεῖσθε διὰ τὸν θάνατόν μου, τῷ εἶπον· ἐπράξατε, τὸ ἐπαναλέγω, ὡς νέος εὐγενῆς, καὶ ἂν τι λάθος ὑπάρχη, ὁ μόνος ὑπεύθυνος εἶμαι ἐγὼ.

— Ὅχι, θέλω μεταχειρισθῆ τὰ ἀδύνατα, ἵνα σὰς σώσω! εἶπε μετ' ἄλγους ὁ Γεράρδος.

— Ματαίως θέλετε προσπαθῆσαι, φίλε· ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σὰς ἀπονεύω τοῦτον τὸν τίτλον εἰς ἀνάμνησιν. . . τῶν καρυόφυλλων τῆς Φλανδρίας.

— Καὶ τῆς ἀδελφῆς μου Μαργαρίτας, ἔ. . . αὕτη θέλει μὲ καταρασθῆ ὅτι σὰς ἐφόνευσα!

— Θέλει σὰς συγχωρήσει διότι ὑπερασπίσθητε τὴν τιμὴν τῆς· καὶ πιστεύω ὅτι εἶναι ὅσον μεγάλη κατὰ τὰ αἰσθήματα, ὅσον εἶναι κατὰ τὴν ὀραϊότητα τοῦ προσώπου. . . Μᾶς εἶπατε πρὸ ὀλίγου περὶ διχονοιῶν μεταξύ τῶν οἰκογενειῶν μας· λαμβάνετε τὴν καλοσύνην νὰ τὰς συμβιβάζετε;

— Ἐάν ἀποθάνετε, θέλω πράξει πᾶν τὸ δυνατόν· σὰς τὸ ὁμνῶ.

— Σὰς εὐχαριστῶ. . . διὰ τὴν μητέρα μου ἐξήτουν ταύτην τὴν ὑπερτάτην χάριν. . . νὰ διατρέψῃ εἰς τὸ ἄσυλον ὅπερ ἐξελέξατο. . . καὶ δὲν θέλει σὰς καταρασθῆ. . . Εἶπέτε. . .

Κῦμα αἵματος ἀνέβη εἰς τὸν φάρυγγά μου καὶ μ' ἐμπόδισε ν' ἀποτελειώσω· καὶ ἐκλίνα πρὸς τὰ ὅπισθεν ἀναίσθητος.

VII.

Παράδοξος ἄνθρωπος ἦτο ὁ ταγματάρχης Γωτιέ, πάλαι χειροῦργος τῆς ἀρχαίας σωματοφυλακῆς, ἐκείνης τῆς ἀνδρείας φάλαγγος, ἧς ὁ Βοναπάρτης ἦτο τὸ εἶδωλον. Ὁ ταγματάρχης Γωτιέ ἦτο ἐξηκοντούτης· εἶχεν ὑψηλὸν ἀνάστημα, ὅπερ οὔτε οἱ πόνοι, οὔτε οἱ κίνδυνοι, οὔτε ἡ ἡλικία, ἠδυνήθησαν νὰ κυρτώσωσιν· εἰ δὲ ἦτο ἡγεμονικὸς καὶ ἀκαμπτος· τὸ ἦθος, ὑπέκρυπτεν ὅμως θαυμασίαν ἀγαθότητα. Καὶ μὲν τὸ στόμα του ἦτο ἔτοιμον νὰ κρίνῃ ἀδυσωπήτως καὶ τὰ ἐλαφρότερα σφάλματα, ἰσωτερικῶς ὅμως εἶχεν ἀνεξάντλητον ἐπιείκειαν, ἥτις ἐμετρίαζεν ἀείποτε τὴν σκληρότητα τῶν ἀποφάσεών του.

Πρὸ πάντων δὲ ἦτο κάτοχος τῆς ἐπιστήμης ἦν μετήρητο, καὶ τὸ σπουδαιότερον ἐξεπλήρου μετὰ πλείστου ζήλου τὸ ἔργον αὐτοῦ· αἱ τιμαὶ δὲ τὰς ὁποίας ἀπῆλαυσε, καὶ δικαίως, ἐμαρτύρουν τὰς βαθείας γνώσεις καὶ τὴν ἀπαραδειγματίστον ἰκανότητά του.

Εἰς τὰς φροντίδας τοῦ ταγματάρχου Γωτιέ, τοῦ πατρός του, μὲ ἐναπιστεύθη ὁ Γεράρδος, μετὰ τὴν δυστυχίαν τῆς μονομαχίας.

Ἡ πρώτη θεραπεία τῆς πληγῆς ὑπῆρξεν ὀδυνηρά· μεταφερθεὶς δὲ εἰς τὸ δωμάτιόν μου, ἀνέλαβον ταχέως τὰς αἰσθήσεις, ὥστε ἐδυνήθην νὰ παρατηρήσω ὄλα τὰ κινήματα τοῦ χειροῦργου.

— Καὶ λοιπὸν, ἠρώτησα βλέπων αὐτὸν κινούντα τὴν κεφαλὴν εἰς ἐνδείξιν κακοῦ οἰώμου.

— Λοιπὸν! ἀπεκρίθη μὲ ἀπότομον εὐλικρίνειαν στρατιώτου μαθόντος νὰ μὴ εἶναι ὅσον εὐαίσθητος· λοιπὸν! νῆς μου, ἐάν φέρῃς καὶ ἄλλοτε καρυόφυλλα εἰς τὸ παράθυρον νέας, πιθάνον ν' ἀνάψωμεν γρήγορα μεγάλην λαμπάδα εἰς τὴν Παναγίαν.

— Τὸ ἐνωῶ, ἡ πληγὴ εἶναι θανατηφόρος. . .

— Κάμμία πληγὴ δὲν εἶναι θανατηφόρος ὅτε ὁ Θεὸς καὶ ὁ ταγματάρχης Γωτιέ ἀνακατόνεται εἰς αὐτήν. . . Ἀλλὰ μένε ἡσυχος δὲν πρέπει νὰ ὀμιλῆς διόλου.

— Ἐνα λόγον εἰσέτι σὰς παρακαλῶ. . .

βανίς ἂν προσετίθετο θὰ ἐπλημμύρει· διστάξε δὲ νὰ εἰσέλθῃ ὁ ὑποψήφιος.

Ὁ Ζέμπ εἰσήλθε καὶ ὁ πρόεδρος ἐγερεθεὶς ἔδειξε μετὰ λύπης τὸ ποτήριον, τὸ τόσον ἐκχειλισμένον. Ὁ δόκτωρ εὐθὺς ἐνόησεν ὅτι ὅλαι αἱ θέσεις ἦσαν πλήρεις ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἀποθαρβύνηθῃ ἠθέλησεν ἀπ' ἐναντίας νὰ ἐξηγήσῃ ὅτι ἂν ἐπρόσθετον καὶ ἓνα ἄλλο μέλος δὲν θὰ ἐβλαπτε. Καὶ ἰδὼν κατὰ γῆς φύλλον ῥόδου τὸ ἔλαβε καὶ τὸ ἔθεσε μετὰ προσοχῆς ἐπὶ τοῦ ὕδατος, ὥστε οὔτε βανίς ἐχύθη. Ἡ εὐφυής αὐτῇ ἀπάντησις ἐχειροκροτήθη παρ' ὄλων καὶ ὁ δόκτωρ Ζέμπ ἐγένεον εὐθὺς δεκτός.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

ΕἰΣ ΤΡΙΑ ΠΤΗΝΑ.

ψάλλοιτα παρὰ τὴν θυρίδα μου.

—οοο—

Τίς πνοή, φαιδρὸί μου ξένοι, τὴν ἐρήμην μου θυρίδα
Νὰ κοσμήσετε σὰς στέλλει μὲ τ' ὠραῖον σας πτερόν;
Τίς σὰς στέλλει εὐθυμίαν νὰ μοὶ φέρετε κ' ἐλπίδα,
Τίς τὸν οἶκον μου σὰς εἶπε κ' ἤλθατε χαρᾶς χορὸν
Νὰ μοὶ ψάλετε πτηνά;

Μὴ δὲν εἶδατε πῶς ἔχουν αἱ θυρίδες μου χιόνα
Πῶς ἐθάμβωσ' ἡ θερμὴ μου τὰς ὑέλους των πνοῆ;
Κ' ἐνομίσατε ἀνθούνα ὅτι θὰ εὗρητε κλῶνα,
Ὅτι τοῦ φυλλώματός του θὰ συμψάλη ἡ θροή
Μὲ τὸ ἔσπασας πτηνά;

Ἢ μὴ βίαιος σὰς φέρει νότος ἀπὸ Ἑλλάς χώρας
Καὶ τὸ ἄσυλον ποθεῖτε φιλοξένου ἄροφῆς;
Ἢ τὸ ἔσπασα σας πωλεῖτε ἀντὶ θάλπους μιᾶς ὄρας,
Ἢ μοὶ φέρετ' εὐθυμίαν εἰς ἀντάλαγμα τροφῆς,
Ὡ πεινωτά μου πτηνά;

Ἢλθετε νὰ σὰς θερμάνω εἰς νεανικὰς ἀγκάλας,
Εἰς καρδίαν ἧτ' ἐπάλλει ἔτ' ὑπὸ τὸν παγετόν, . . .
Ὅπως σεῖς ἐξόριστοί μου, εἴμ' ἐξόριστος ὁ τάλας.
Τὴν χαρὰν ἦντιν' ἀφῆκα, μάτην κύκλω μου ζητῶν,
Ὡς τὸ θάλπος σεῖς πτηνά!

ὦ! εἰς τ' ὄμμα σας ἡλίου θὰ εὗρω φαιδρῶ ἀκτίνα,
Εἰς τὸ ῥάμφος σας θ' ἀνελήσω ἄρωμα πατρίου γῆς,
Θὰ φιλήσω τὰ πτερά σας, κ' ἔσως εὗρω κ' εἰς ἑκείνα
Ἀρόσου κἂν σταγόνα μίαν, δάκρυ ἀττικῆς αὐγῆς! . . .
Καλῶς ἤλθατε πτηνά!

ὦ! εἰπέτε μοι ὠραῖοι τῆς πατρίδος ταχυδρόμοι.
Λαμπ' εἰς γαλανὸν φοῖθος, ὅπως πάντοτ', οὐρανόν;
Προεδρεύει τῶν χορῶν σας λάλος ἀηδὼν ἀκόμη,
Ἠάλλει ἔτ' ὑπὸ τὴν χλόην τ' ἄσμα τὸ νυκτερινόν
Γρύλλος εὐθυμος πτηνά;

Σπινθηρίζουν τ' ἄστρ' ἀκόμη ὅπως θρόμβιατ' ἀδμαίνων;
Ῥαίνουσι αἱ πορτοκαλλεῖαι μ' ἄνθη των τοὺς ἐραστάς
Ὅσοι ὄρους ἀνταλάσσουσι ὑπὸ τὴν πιστὴν σκιάν των;
Εἴν' ἡ φύσις, ὅπως ἦτον, νυμφικῆ, φαιδρὰ παστάς;
ὦ! εἰπέτε μοι, πτηνά!

Ναί, ὦ! ναί, φαιδρὰ τὸ λέγει τὸ τριπλοῦν κελᾶδμά σας,
Τὸ προδίδει ὁ μικρὸς σας σπινθηρίζων ὀφθαλμός,
Κ' εἰς τὰ βάθη τῶν στηθῶν μου, σύμφωνος πρὸς τὰς φωνὰς σας
Μυστικῆ φωνῆ τις ἄλλη, ζωηρὸς χαρᾶς παλμός
Μοὶ τὸ βεβαιοῖ, πτηνά.

Πλὴν, . . . εἰπέτε μοι, πτηνά μου. . . οἱ εὐδαίμονες ἐκεῖνοι
Ὅς σιγὰ ἀποκοιμίζει ἡ ζωὴ, τροφὸς καλῆ, . .
Ἐνθουμῶνται ἄν καὶ ἄλλος ἐξῆ πρὶν μαζύ των, χύνει
Στόνον ἓνα ἡ ψυχὴ των, . . δάκρυ τ' ὄμμα των θολοῖ
Εἰς τὴν μνήμην μου, πτηνά;

Ἢ ἐσβέσθη τ' ὄνομά μου τῶν βημάτων μου ὀπίσω
Ὡς τοῦ πλοίου μου ὁ αὐλαξ, ὅπερ μ' ἔσυρε μακρὰν
Ἢ εἰς τὴν πατρίαν χώραν ἐπιστρέφων, θ' ἀπαντήσω
Ἄγνωστος γνωστούς καὶ ζῶσα ἡ ἀγάπη μου νεκρὰν
Τὴν ἀγάπην των, πτηνά;

Μὴ σιγᾶτε! . . τὴν σιγὴν σας ὦ! ἐμάντευσα, πτηνά μου,
Εἰς τῶν φίλων μου τὰ στήθη ἡ ἀγάπη των δὲν ζῆ!
Εἰς τῶν φίλων μου τὰ χεῖλη ἐμαράνθη τ' ὄνομά μου.
Κ' ἐμαράνθ' εἰς τὰς ψυχὰς των καὶ ἡ μνήμη μου μαζύ! . .
— Μ' ἐλησημόνησαν, πτηνά.

Ἄς μὲ λησημονοῦν! . . ἂν ὅμως πάλιν, ξένοι μου, σὰς φέρεσθε
Εἰς τῆς Ἀττικῆς τὰς ὄχθας παγεροῦ βεβῆρα πνοῆ,
Ἐῖπατ' ὅτι δι' ἐκείνης σὰς ἐρώτων, . . ὅτι σπαίρει
Ἢ ψυχὴ μου, . . ὅτι μ' εἶνε ἡ ἀγάπη των ζωὴ,
Ὅπως σεῖς χαρὰ, πτηνά!

Ἐῖπατέ τοις ὅτι βλέπω εἰς τὰ πνίγοντά με νέφη
Τοῦ πατρίου οὐρανοῦ μου τὴν σινδόνην τὴν γλαυκὴν,
Ὅτι μί' ἀκτίς ἡλίου φανταστοῦ ἐδῶ μὲ τρίφει,
Ὅτι ζῶ εἰς τὴν ὀμίχλην, ἀναπνέων ἀττικὴν
Ζεφυριεῖδα, πτηνά.

Ἐῖπατέ τοις, . . πλὴν πτηνά μου, . . ἂν ἀντὶ νὰ τοῖς εἶπητε
Ὅλ' αὐτὰ εἰς τὰ φαιά σας μ' ἐλαμβάνετε πτερά,
Καὶ μ' ἐφέρετ' ἐκεῖ κάτω, παροδίτην παροδίται, . . .
— Πλὴν πετᾶτε, . . ὦ ἡ πτέρυξ σὰς διώκει τοῦ βεβῆρα, . .
Κατευδῖον, πτηνά!

Βερολίνον 23 Νοεμβρίου 1861.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΛΑΧΟΣ.